

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

Magdaléna Maryšková

Násilná kriminalita a její prevence

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Krupička, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. 3. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou sestává ze 144.303 znaků včetně mezer.

V Praze dne 29. 3. 2018

Magdaléna Maryšková

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce, JUDr. Jiřímu Krupičkovi, Ph.D., za ochotu vést mou diplomovou práci, za jeho vstřícný přístup a cenné rady, které mi během psaní práce poskytoval.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení základních pojmů	3
1.1. Pojem násilí a agrese	3
1.2. Zařazení násilné kriminality do obecné kriminality	4
2. Pachatelé násilné kriminality	6
2.1. Typologie pachatele	7
2.2. Osobnost pachatele	10
2.3. Psychologické profilování pachatele	11
3. Oběti násilné kriminality	17
3.1. Základní pojmosloví	17
3.2. Oběť a poškozený	19
3.3. Typologie obětí	21
3.4. Psychologie oběti a dopad TČ na oběť	22
4. Specifické fenomény v oblasti násilné kriminality	27
4.1. Násilná kriminalita páchaná dětmi a mladistvými	27
4.2. Domácí násilí	31
4.2.1. O domácím násilí	31
4.2.2. Ochrana a prevence	36
5. Vražda jako nejzávažnější forma násilné kriminality	40
5.1. Právní úprava	40
5.2. Pachatelé a jejich motivy	43
5.3. Ohledání těla oběti a modus operandi	47
6. Preventivní strategie kontroly násilné kriminality	54
6.1. Co je prevence	54
6.2. Jednotlivé typy prevence	55
Závěr	61

Seznam zkratek.....	62
Seznam zdrojů	63
Násilná kriminalita a její prevence	72
Abstrakt	72
Klíčová slova	72
Violent Crime and its Prevention	73
Abstract.....	73
Keywords.....	73

Úvod

Násilná kriminalita je tématem, které je stále aktuální bez ohledu na pokrok doby. Je diskutovaným tématem nejen pro právníky, ale i pro psychology, lékaře a další odborníky, stejně jako i pro širokou veřejnost. Vzhledem k tomu, že násilí je v dnešní době často medializováno a osobní kontakt s násilím není bohužel ničím výjimečným, jedná se o dlouhodobě společensky znepokojující záležitost, která narušuje pocity bezpečí a na obětech zanechává dlouhodobé následky. Násilí narušuje nejen fyzickou integritu obětí, ale i jejich duševní zdraví. Negativní vliv násilí je zřejmě rozsáhlejší, než jsme se v minulosti domnívali, a to i s ohledem na nedávné studie, které ukazují, že nejspolehlivějším faktorem předznamenávajícím naši viktimizaci je to, že jsme se již obětí stali dříve. Dotčenými osobami přitom nejsou jen oběti samotné, ale i „svědci“ násilí nebo v krajních případech osoby pozůstalé. Úlohou fungujícího právního státu by tedy mělo být zajišťování bezpečnosti pro své obyvatele tak, aby nejdůležitější lidská práva, tedy právo na život, zdraví a fyzickou integritu, byla náležitě chráněna.

Násilná kriminalita je rozsáhlým a interdisciplinárním problémem, má mnoho podob a mnoho forem a není proto možné, aby o ní v rozsahu této práce mohlo být pojednáno vyčerpávajícím způsobem. Cílem diplomové práce je poskytnout základní přehled o tom, co je násilná kriminalita a její základní, především kriminologický rozbor. Pro názornost dílčích témat jsou uváděny i některé příklady z praxe.

Práce obsahuje sedm kapitol. V první kapitole budou popsány základní pojmy související s danou problematikou a stručně vymezena násilná kriminalita. Druhá kapitola se věnuje pachatelům násilné trestné činnosti, uvádí jejich typologie a osobnostní charakteristiky a následně popisuje metodu psychologického profilování pachatelů, která bývá podpůrně využívána při hledání neznámého násilného pachatele. Třetí kapitola se naproti tomu zaměřuje na oběti násilných trestných činů, jejich vymezení v rovině teoretické i právní, jejich charakteristiky a dopady trestné činnosti na oběti. Ve čtvrté kapitole se věnuji dvěma specifickým fenoménům v oblasti protiprávního násilí, a to násilnou kriminalitou páchanou mládeží a domácím násilím. V páté kapitole jsem se blíže zaměřila na vraždy, neboť se jedná o nejzávažnější formu násilné kriminality a kriminality vůbec. V této kapitole bude popsána česká právní úprava násilných usmrcení, nastíněna obvyklá motivace pachatelů a popsány vybrané momenty metodiky vyšetřování vražd. Šestá kapitola představuje rozbor prevence a

uvedena jsou rovněž některá prevenční doporučení. V závěru práce je obsaženo stručné shrnutí zjištěných poznatků.

Přestože jsou pro podepření odborných tvrzení v rámci jednotlivých kapitol uváděny též praktické příklady, je tato diplomová práce především práce teoretická. Při jejím zpracování byly využity zejména relevantní odborné publikace, právní předpisy platné v České republice, vybraná judikatura soudů a jiné dostupné zdroje.

1. Vymezení základních pojmů

Na úvod je potřeba si objasnit význam několika základních pojmů, jejichž chápání je pro problematiku násilné kriminality důležité.

1.1. Pojem násilí a agrese

V přesném vymezení pojmů násilí a agrese se literatura neshoduje. Lze říci, že jednotlivé definice vždy korespondují s odborným zaměřením autorů. Z psychologického hlediska může být agrese vymezena jako „*destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu)*“.¹ V jiných pramenech můžeme nalézt vymezení agrese poněkud širší, kdy agrese je chápána jako pojem nadřazený pojmu násilí, přičemž násilí je potom nejextrémnější a nejméně akceptovatelnou formou agrese.² V širším pojetí rovněž do pojmu agrese zahrnujeme nejenom destruktivní chování, ale také chování, které má za cíl překonání určité překážky a dosažení cíle, tedy chování konstruktivní.³ Rozdíly v obsahu obou pojmů spočívají také v míře zahrnování psychického (verbálního) násilí, popřípadě násilí vůči neživým objektům (věcem). V kriminologii však převažuje užší pojetí násilí omezující se na „*útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka ve smyslu úmyslného užití fyzického násilí, resp. pohrůžky násilím, vůči jiné osobě*“.⁴ Obecně ale agrese nemusí mít vždy kriminální podobu, nemusí tedy vždy narušovat společenské normy. Zde se pak setkáváme s pojmem kriminální agrese, o které hovoříme, pokud je agrese namířena proti zájmům a hodnotám, které jsou chráněny právním řádem.⁵ Agrese, resp. sklon k agresivnímu chování, je přirozenou vlastností každého lidského jedince, rozdíly však panují v tom, jakou formu zvolíme pro její

¹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, s. 17. ISBN 8085858304.

² CORSINI, Raymond. J. *The Dictionary of Psychology*. Philadelphia: Brunner/Mazel, 1999, s. 1052.

³ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice, s. 380. ISBN 8071798134.

⁴ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 283. ISBN 8073570262.

⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 180. ISBN 80-86898-73-3.

vyjádření a zda ji dokážeme kontrolovat. Někdy se lze překvapivě velice agresivního chování dočkat od těch, kteří působí dojmem, že se dokonale ovládají. Oproti klasické laické představě, že největší nebezpečí v tomto směru představují výbušní a dominantní jedinci, ukazuje praxe, že to bývá mnohdy naopak a často *„z těch kontrolovaných, uťaplých a ve své podstatě vyšinutých „nýmandů“ vychází daleko větší zlost.*⁶ Není tedy rozhodně pravidlem, že násilně jednající osoba musí v běžném životě vždy postrádat sebekontrolu či disciplínu.

Český TZ pojmy násilí ani agrese nevymezuje.

1.2. Zařazení násilné kriminality do obecné kriminality

Násilná kriminalita představuje fenomén v rámci obecné kriminality, který nelze zcela přesně definovat. Jedním z problémů může být například tzv. směšování kritérií. Běžně se setkáváme s dělením kriminality na sexuální, majetkovou, násilnou, eventuálně jinou trestnou činnost, avšak toto dělení není založeno na zkoumání stejných aspektů těchto trestných činností, ale naopak na navzájem nezávislých kritériích. Zatímco majetková a sexuální kriminalita je vymezena s ohledem na motivaci delikventa, charakteristika kriminality jako násilné je vázána na způsob spáchání trestného činu. V důsledku toho se pak tyto kategorie mohou překrývat a často se tak i stává.⁷ Obecně však lze říci, že společnou charakteristiku násilných trestných činů tvoří *„přítomnost fyzického poškození oběti nebo alespoň záměru ji fyzicky poškodit.*“⁸

V českém právním řádu taktéž netvoří násilná kriminalita pevně vymezenou skupinu. Ve zvláštní část TZ sice zákonodárce zařadil trestné činy proti životu a zdraví do první hlavy, avšak násilné trestné činy můžeme nalézt i v dalších hlavách zvláštní části TZ. Násilí je v některých případech znakem základní skutkové podstaty trestného činu, v jiných případech je znakem pouze kvalifikované skutkové podstaty, případně není vůbec výslovně upraveno, přestože v praxi může být součástí modu operandi některých trestných činů.

⁶ Rozhovor s Doc. PhDr. Ludmilou Čírtkovou, CSc. dostupný 4. 12. 2017 20:26 z: http://czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1638:kady-jsme-potencialni-ob-i-pachatel-sp-1083948307&catid=1643&Itemid=148

⁷ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, op. cit. s. 380.

⁸ Tamtéž, s. 383.

Podle MUDr. Havla, se lze v praxi setkat se dvěma typy násilných deliktů. Prvním z nich jsou trestné činy „kořistnického typu“, u kterých je násilí pouze nástrojem nebo prostředkem k dosažení cíle nebo uspokojení potřeby. Sem řadíme především loupežné a sexuální vraždy, znásilnění apod., kdy motivací pachatele není násilí jako takové a svým jednáním sleduje jiný cíl. Druhou skupinu naopak tvoří činy, u kterých „*míra užitého násilí vysoko přesahuje sledovaný účel*“ a do níž spadá větší část násilné kriminality. Jedná se například o rvačky nebo vraždy z afektu a více než u první skupiny zde hrají roli povahové rysy pachatele – tendence ke zkratkovitým reakcím, absence sebekontroly atd.⁹ Toto dělení však nahlíží na danou problematiku poněkud černobíle, neboť se lze setkat i s pachateli, u nichž je násilí současně prostředkem i cílem. Například sadističtí pachatelé mohou užít násilí, aby oběť ovládli a dosáhli pohlavního styku, zároveň je však uspokojuje samotné užití násilí a u některých dokonce dochází k maximálnímu vzrušení při pomalém usmrcování oběti. Podobným případem je patologická sexuální agresivita, při které násilník napadne a znásilní neznámou osobu, aniž by navazoval jakýkoliv kontakt.¹⁰

⁹ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 88. ISBN 9788073381493.

¹⁰ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. Scripta iuridica, str. 67 – 68. ISBN 9788087146361.

2. Pachatelé násilné kriminality

Pokud se máme zabývat pachatelem z hlediska kriminologického, je potřeba říci, že pojem pachatel je zde chápán poněkud širěji než v trestním právu. Kriminologie považuje za pachatele nejen osoby, které se dopustily TČ a jsou za tento stíhány, jak je tomu v trestněprávním pojetí pachatele, ale i osoby, které se dopustily jiného sociálně patologického jednání, přestože se nutně nemuselo jednat o trestný čin; například trestně neodpovědné osoby, prostitutky, gambleři apod.¹¹ Podle profesora Holcra se kriminologie rovněž zabývá potenciálními pachateli.¹²

Pachatelé násilné kriminality tvoří pestrou skupinu jednotlivců, mezi nimiž není zcela snadné nalézt shodné znaky a oddělit je tak od pachatelů jiných forem kriminality. Například agresivita jeví se logicky jako vlastnost typická pro násilného pachatele nemusí být nutně dána u všech pachatelů některého z násilných deliktů.¹³ Pokud ale poznatky zobecníme, lze říci, že pachatelé násilných forem kriminality jsou častěji osoby nižšího intelektu, nebo osoby zneužívající návykové látky.¹⁴

Ze zkušeností soudního lékařství, jak uvádí MUDr. Havel, rovněž plyne, že „*násilné trestné činy páchají mnohem více muži než ženy, osoby do 30 let věku než osoby starší, příslušníci nižších ekonomických vrstev než lidé z vrstev středních a vyšších, osoby nevzdělané než vzdělanější, lidé bydlící ve městech než na vesnicích*“.¹⁵ Zaznamenán byl rovněž velký nárůst brutality pachatelů v posledních letech, který je však veškerými statistikami obtížně postižitelný a zaznamatelný. „*Agrese, vymykající se jakýmkoliv normám. Často bezdůvodná a samoučelová. Děsivá. Pachatelé jsou často ještě v podstatě děti. To je denní praxe. Navzdory statistikám.*“¹⁶

¹¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. přeprac. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, str. 119. ISBN 8073570262.

¹² HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. 1. vyd., Wolters Kluwer (Iura Edition), 2008. ISBN 9788080782061.

¹³ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, str. 34. ISBN 9788075020697.

¹⁴ ŠIMONČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 336. ISBN 9788073803438.

¹⁵ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA, op. cit., str. 87.

¹⁶ Tamtéž, str. 86.

2.1. Typologie pachatele

V literatuře lze nalézt velké množství typologií pachatelů založených na různých kritériích, které však není příliš přehledné. Často je také typologické rozlišování pachatelů součástí širších kriminologických teorií. Některé typologie byly již v průběhu let jejich kritiky vyvráceny a jiné jsou stále aktuální, v každém případě se však jedná o oblast kriminologie, kde vývoj stále neustal. Obecně lze typologie rozčlenit na takové, které zkoumají:

- a) biologické dispozice pachatele
- b) jeho psychické dispozice a osobnost
- c) sociální prostředí pachatele¹⁷

Příkladem klasické typologie zaměřené na biologické dispozice pachatelů je typologie podle psychiatra Cesara Lombrosa. Ten ve svém zásadním díle *L'uomo delinquente* neboli *Člověk zločinný* z roku 1876 nastínil teorii o vrozených tělesných znacích lidí předurčených ke kriminálnímu chování.¹⁸ Tyto znaky měly naznačovat puzení k dávnému chování opic nebo divochů a tedy k chování deviantnímu. Konkrétně šlo například o velké čelisti, brzkou vrásčitost, sníženou citlivost na bolest, relativně dlouhé ruce, silnější lebeční kost atd.¹⁹ Tendence ke kriminálnímu chování dovozoval i z tetování.²⁰ Na základě těchto znaků Lombroso rozlišoval dokonce mezi jednotlivými typy delikventů, tedy vrahy, prostitutkami apod.²¹, nutno však říci, že tato teorie byla poměrně záhy překonána. Jeho typologie obsahovala 6 typů zločinců:

1. Delikvent od narození (jehož je možné snadno rozpoznat)
2. Pachatel zločinu z vášně
3. Zločinec šílený (pod vlivem alkoholu)

¹⁷ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. str. 40 – 42. ISBN 9788073803896.

¹⁸ Článek dostupný 22. 1. 2018 20:14 z: <https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20170218/282084866563974>

¹⁹ Článek dostupný 22.1.2018 20:15 z: <https://www.tribune.cz/clanek/15385>

²⁰ Článek dostupný 24. 1. 2018 12:22 z: <http://www.historyextra.com/period/victorian/the-born-criminal-lombroso-and-the-origins-of-modern-criminology/>

²¹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 123. ISBN 8073570262.

4. Zdánlivý delikvent (oběť souhry náhod)
5. Krimiminoloid (přechod)
6. Utajený delikvent (politické důvody či fanatismus)²²

Mezi známé kriminologické typologie zohledňující biologické faktory patří taktéž teorie oligofrenního pachatele. Tato koncepce spojuje zločinné zaměření jedinců s jejich nízkou inteligencí, konkrétně s některým stupněm mentální retardace. Mentálně retardovaní jedinci jsou prokazatelně více sugestibilní a mají sníženou schopnost chápání jevů, souvislostí a logického myšlení.²³ Je však otázkou, v jakém rozsahu může být inteligence prediktorem kriminality, neboť osoby s hlubší mentální retardací vyžadují stálou péči a kriminality se dopouštějí zřídka, a naopak vysoká inteligence není vždy zárukou společensky konformního chování.²⁴ Členění pachatelů dle inteligence a nezohledňování dalších kritérií je tedy v tomto směru poněkud krátkozraké.

Kombinaci biologických a temperamentových charakteristik potom promítl do své typologie Ernst Kretschmer²⁵, který rozdělil pachatele na pachatele:

1. Pyknického typu, kteří se vyznačují zavalitější postavou a širším obličejem se sklony k podvodnému jednání,
2. Atletického typu, kteří mají spíše sportovní postavu a širší ramena se sklony především k násilnému jednání,
3. Astenického typu, kteří jsou štíhlí s plochým hrudníkem se sklony k majetkové trestné činnosti.²⁶

Na první pohled je však patrné, že stejně jako u většiny typologií, i zde se velice obtížně hledá jedinec, který by mohl být představitelem pouze jednoho z výše uvedených typů.

Vrozené a biologické dispozice pachatelů naopak upozaduje teorie diferencované asociace, jejímž hlavním představitelem je sociolog Sutherland. Tato teorie kriminálního chování pojímá jako výsledek sociálního učení. Příčinu deviací spatřuje v sociální interakci, která u

²² MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché, str. 132. ISBN 978-80-247-4580-0.

²³ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol., op. cit., str. 123 – 124.

²⁴ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009, s. 94. ISBN 978-80-87212-23-3.

²⁵ MATOUŠKOVÁ, Ingrid, op cit., str. 132.

²⁶ Zdroj dostupný 24.1.2018 14:24 z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kriminologie>

člověka definuje, jaké chování je normální a popírá tedy, že by existovaly typy zločinců „od přírody“.²⁷

Jednou z typologií vypracovaných z psychologického úhlu pohledu je potom typologie docentky Čírtkové. Ta pachatele rozděluje do pěti skupin dle jejich osobnostních charakteristik, avšak zohledňuje přitom i jiné faktory. Pachatele člení takto:

1. „Socializovaný typ“ – charakteristiky jeho osobnosti, vnímání a prožívání nijak nevybočují patologickým směrem, po činu většinou následují standartní reakce jako je lítost, popř. strach z následků, disponuje zdravým svědomím a jednání s takovýmto pachatelem nebývá obtížné. Má zachován normální žebříček hodnot.
2. „Neurotický typ“ – trestná činnost tohoto pachatele bývá reakcí na jeho nevyřešené a často také nevyřčené emocionální problémy v rodině jako je např. nedostatek pozornosti ze strany rodičů, nebo naopak touha po osamostatnění. Modus operandi bývá chaotický a amatérský, často jde o mladistvého pachatele.
3. „psychopatický typ“ – z pohledu trestního řízení patří tyto pachatelé k nejvíce problémovým jedincům, kteří jsou zatíženi poruchou osobnosti dříve označovanou jako psychopatie (dnes se však již pojem mezi odborníky pro své pejorativní vyznění neužívá). Mezi pachateli kriminality je tento typ výrazně zastoupen (uvádí se okolo 30 %) a jednání s nimi je velice obtížné a vyžaduje průpravu a zkušenosti.
4. „Mentálně nedostatečný typ“ – jedná se o pachatele s nižší než obvyklou inteligencí. Vyznačují se vysokou sugestibilitou, která se může projevit jak při páchání trestné činnosti (náchylnost k uposlechnutí návodu), tak v průběhu TŘ (lživé výpovědi). V praxi lze tyto osoby rozpoznat dle jednoduchosti způsobu spáchání, popř. omezených schopností vyjadřování. Tito jsou často pachateli násilné kriminality.
5. „Psychotický typ“ – tyto pachatelé jsou zatíženi jednou z forem nejtěžších duševních poruch a toto je patrné i při bližším zkoumání trestného činu (bizarní provedení, pro „normálního“ člověka zcela nepochopitelné pohnutky apod.). Pokud je porucha prokázána znalecky, je důvodem vyvinění pro nepřičetnost.²⁸

²⁷ ŠUBRT, Jirí. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2008, str. 382. ISBN 978-80-246-1413-7.

²⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 61 – 66. ISBN 9788073804619.

Uvedené typologie jsou pouhou ilustrací velkého množství teorií na toto téma v kriminologii vypracovaných. V průběhu let byl však již překonán mýtus o tom, že by bylo možné pachatele členit pouze na základě dílčí charakteristiky, ať už biologické, sociální či osobnostní. Jako nejprůběhavější se pochopitelně ukazují teorie, které byly vypracovány na základě kombinování všech relevantních faktorů, nicméně ani tyto nejsou sto postihnout každého jednotlivého pachatele.

2.2. Osobnost pachatele

Na obsah pojmu osobnost lze nahlížet z různých úhlů pohledu, nicméně kriminologie zde čerpá především z pohledu (forenzně) psychologického, kde je osobnost vymezena jako „*organický, dynamický a interindividuálně odlišný celek psychofyzických dispozic, determinujících průběh a projevy psychických procesů (reakcí), odrážejících se v chování a jednání*“.²⁹ Jinými slovy je tedy osobnost „*jedinečným (od osobností jiných lidí odlišným) funkčním souborem vlastností a pocitů, projevujících se navenek určitým chováním a jednáním*“.³⁰

Až do současné doby se lze mezi laickou veřejností stále setkat s přesvědčením, že pachatelé trestné činnosti se nějakým zásadním způsobem svou strukturou osobnosti odlišují od společensky konformních jedinců. Toto je však již výzkumy překonaný mýtus. Vlastnosti dříve považované za typické pro pachatele kriminality jako je egocentričnost, agresivita, nízká empatie atd., jsou rozptýleny ve společnosti rovnoměrně, ať už konkrétní jedinec dodržuje společenské normy či nikoliv.³¹ Přesto ale, pokud se zaměříme na násilnou kriminalitu, opakovanou charakteristiku těchto pachatelů nalezneme. Příbrání znalci často dochází k závěru, že pachatelé trpí tzv. disociální poruchou osobnosti. Člověk se sice s predispozicí k agresi jako jednou z možných reakcí na ohrožení již rodí, v procesu společenského učení si však osvojuje vzorce, kdy a jakou formou je přijatelné agresi projevit navenek (např. verbálně, případně jinou

²⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993, str. 12. ISBN 8085603349.

³⁰ SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, str. 84. ISBN 9788073380960.

³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., str. 59.

náhradní formou). Pachatelé zvláště závažných násilných trestných činů si tuto strukturu zábran vstřípili nedostatečně nebo chybně.³²

Disociální porucha osobnosti se typicky u nemocného projevuje sobeckostí, bezohledností a ignorováním všech druhů společenských norem. Postižení lidé zpravidla svalují vinu za své chyby nebo neúspěchy na osud, případně na své okolí, stát apod. Jejich práh pro uvolnění agrese je velice nízký.³³

Zkoumání osobnosti pachatele je cenným zdrojem informací, díky kterým je možné snáze pochopit a vysvětlit jeho kriminální jednání, individualizovat zacházení s ním během trestního řízení a také predikovat další vývoj za účelem předcházení recidivě.³⁴

Právě osobnost pachatelů recidivistů je pro jejich velký podíl na celkové kriminalitě v řadě případů zkoumána jako samostatná kapitola. Uvádí se, že jedněmi z rizikových faktorů pro kriminální kariéru jedince je nedostatečná výchova v ranném věku a kriminalita dalších osob v rodině. Recidivisté většinou neudrží dlouhodobé vztahy a mají problémy s vytvořením hlubší emocionální vazby. Velice často, zhruba 70 % - 100 % z nich, trpí disociální poruchou osobnosti.³⁵

2.3. Psychologické profilování pachatele

Psychologické profilování pachatele je metoda kriminalisticky využívaná pro získání alespoň pravděpodobnostních charakteristik pachatele a usnadnění jeho identifikace s využitím dostupných informací o činu a souvisejících skutečnostech. V případech násilné kriminality může usnadnit nalezení neznámého pachatele nebo volbu správné vyšetřovací strategie, a přestože dnes se využívá již v širším spektru případů, původně bylo psychologické profilování

³² KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice, str. 383. ISBN 8071798134.

³³ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. Scripta iuridica, str. 63. ISBN 9788087146361.

³⁴ Tamtéž.; NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 114. ISBN 8073570262

³⁵ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009, s. 84 – 85. ISBN 978-80-87212-23-3.

vytvořeno na půdě FBI právě pro případy sexuálního násilí a vražd.³⁶ V literatuře i praxi se lze setkat také s termíny jako je psychologický portrét pachatele nebo behaviorální analýza zločinu, jedná se však o tentýž postup. Osoby, které profilování provádějí, by měly mít znalosti i zkušenosti jak kriminalistické, tak kriminologické, psychologické a psychopatologické, v praxi se ale uplatňuje spíše spolupráce kriminalistů s odborníky-psychology než snoubení těchto vlastností v jedné osobě. U násilné kriminality je neodmyslitelná taktéž spolupráce se soudními lékaři ohledávajícími tělo nebo zranění oběti.³⁷

Psychologický portrét pachatele by měl být vytvořen tak, aby co nejvíce napomohl jeho dopadení, tzn. měl by obsahovat především praktické informace. Co se týče osobnostních rysů pachatele, měly by být v profilu uvedeny takové, které jsou pozorovatelné i navenek (tedy charakteristiky využitelné při vyšetřování) a nejen pouze jeho skryté vlastnosti.³⁸ Konkrétně je žádoucí zjistit o pachateli zejména tyto skutečnosti:

- jaké je pohlaví a věk pachatele,
- jaký je jeho rodinný stav,
- zda má kriminální minulost a jaká bude jeho pravděpodobná reakce na vyšetřování,
- jaké je riziko, že bude kriminální činnost opakovat,
- kde se zdržuje a jaký je jeho vztah k místu činu,
- jaké úrovně vzdělání pachatel dosáhl, jaká je jeho pravděpodobná inteligence a jeho pravděpodobná profese,
- jakým způsobem se běžně chová (jak působí na své okolí),
- jaké jsou odchylky jeho sexuality, popř. zda netrpí některou sexuální deviací.³⁹

Pro získání těchto základních charakteristik pachatele je potřeba zkoumat specifika daného trestného činu, především modus operandi. Hledají se přitom jednotlivé zvláštnosti,

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 391. ISBN 9788073804619.

³⁷ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, str. 75 – 76. ISBN 80-246-1293-3.

³⁸ MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, str. 59 – 60. ISBN 80-7179-362-0.

³⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., str. 396.

kteře by mohly napomoci přiblížit osobu pachatele.⁴⁰ Dle docentky Čířtkové například zkoumáte, „*co pachatel nemusel udělat, a přesto to udělal. Třeba je na místě činu bílá košile s krví oběti. Všichni, kdo oběť znali, vám přitom řeknou, že nikdy bílou košili neměla a že bílou barvu nesnášela. Takže dojdete k závěru, že pachatel si musel tu bílou košili na místo přinést a že má zřejmě libůstku oběti nejprve obléci do bílé košile. Logicky pak lze říct, že má nějaké sexuální fantazie, které potřebuje odžít.*“⁴¹ Důležitá je proto pečlivá analýza místa činu, včetně její podrobné protokolace, neboť profilující odborník bývá ve většině případů požádán o pomoc až posléze a k dispozici tedy má pouze záznam z tohoto ohledání. Základními zdroji informací jsou také pitevní protokoly nebo soudnělékařské posudky a poznatky o oběti a jejím způsobu života. S přihlédnutím k individualitě případu se využívají také protokoly o výsleších svědků a o veškerých dalších vyšetřovacích úkonech jako jsou toxikologické nebo balistické expertízy apod.⁴² Vytváření profilu pachatele se v případech násilné kriminality užívá, jak už bylo řečeno výše, zejména u úmyslných usmrcení nebo sexuálně motivovaných násilných deliktů, jejichž pachatel není znám.⁴³ Profilování je o něco snadnější, pokud se jedná o sériovou trestnou činnost, která poskytuje lepší obraz typického „rukopisu“ pachatele. Není k němu naopak přistoupeno, pokud se jedná o rodinné nebo jiné vztahové a konfliktní násilí, kdy je otázka pachatelství nasnadě nebo pokud je množství důkazů k vytvoření profilu nedostatečné (například minimum stop na místě činu).⁴⁴

Profilující odborník by neměl brát za hotové dosavadní závěry vyšetřovatelů, které mohou být subjektivní. Nejdříve je potřeba vytvořit model pachatelova jednání, druhým krokem je odhad jeho motivační struktury a závěrem je vytvoření pravděpodobného profilu. Informace o pachateli násilného činu a o jeho průběhu lze získat například z polohy těla oběti (při úmyslných usmrceních), jeho stavu (zda je oběť svlečená nebo oblečená, jaká je povaha zranění, zda má na těle specifická zohyzdění, popř. pokud je zakryt obličej nebo i celé tělo, může to značit blízký vztah pachatele k oběti), z rozsahu pachatelem užitě síly (může

⁴⁰ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ, op. cit, str. 78 – 97.

⁴¹ Zdroj: rozhovor s doc. PhDr. Ludmilou Čířtkovou, CSc dostupný 1. 12. 2017 20:04 z

<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/414281/policejni-psycholozka-pro-blesk-cz-prozradila-jak-prokoukla-serioveho-znasilnovace.html>

⁴² GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ, op. cit, str. 78 – 82.

⁴³ MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, str. 59 – 60. ISBN 80-7179-362-0.

⁴⁴ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ, op. cit., str. 78 - 79.

poukazovat na jeho psychický stav tempore criminis), z přítomnosti různých druhů biologických stop na místě činu (absence spermatu ale sexuální motivaci pachatele nevyklučuje), z přítomnosti nebo naopak nepřítomnosti zbraně (její nepřítomnost ukazuje spíše na promyšlené jednání a organizovaného pachatele), z míry rizika, které pachatel spácháním činu podstoupil vzhledem k místu činu, jeho okolí nebo době spáchání atd.⁴⁵ Pokud je však pachatel v době spáchání činu pod vlivem drog nebo alkoholu, zanechané stopy většinou mají pro účely psychologického profilování nižší výpovědní hodnotu.⁴⁶ Užitečné bývá zaměřit se na rozpory mezi jednotlivými atributy, přičemž pozornosti experta by neměly unikat ani zdánlivé detaily nebo skutečnosti, které se mohou jevit jako náhodné, ale při bližším zkoumání mohou mít svůj význam.⁴⁷

V poslední době je metoda psychologického profilování taktéž kombinována s metodou profilování geografického, které má za cíl zjištění pravděpodobného bydliště pachatele. Autorem metody geografického profilování je kriminolog Kim Rossmo a metoda je postavena na přesvědčení, že člověk se v prostoru pohybuje podle zákonitostí rutiny a jeho pohyb je tak do určité míry předvídatelný.⁴⁸ Je však nasnadě, že metodu lze využít pouze v případech sériové trestné činnosti, neboť základem je zkoumání vzájemných vazeb scén deliktu a jejich rozložení. Předpokladem je, že pachatel si ke spáchání svého činu vybírá sice takovou lokalitu, kde není riziko, že ho někdo pozná, avšak takové místo není příliš daleko od jeho bydliště, aby se mohl pohodlně vrátit.⁴⁹ Výsledek geografického profilování tedy může napomoci pro vytvoření pomyslného kruhu okolo pravděpodobného bydliště pachatele.

Jakkoliv se může skeptikům zdát metoda psychologického profilování spíše „věštěním“, nelze přehlížet trefnost některých psychologických analýz z minulosti. Jedním z příkladů může být případ sériového vraha Andreje Čikatila.

Příklad – Rostovský řezník

⁴⁵ Tamtéž, str. 78 - 109.

⁴⁶ Článek dostupný 19.1.2018 11:45 z: http://drakkar.sk/43/drakkar_2014_43_duben.pdf str. 29 - 31

⁴⁷ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, str. 95 - 96. ISBN 80-246-1293-3.

⁴⁸ Článek dostupný 19.1.2018 11:58 z: <http://www.wired.co.uk/article/mapping-murder>

⁴⁹ Článek dostupný 19.1.2018 11:17 z: <http://ekonomicky-denik.cz/zde-zil-jack-rozparovac-rekl-expertum-pocitac/>

Andrej Čikatilo byl sovětský sériový vrah přezdívaný „Rostovský řezník“. V dětství zažil na vlastní kůži hlad, válku, tělesné tresty i šikanu ve škole, v dospělosti jeho první vztah ztroskotat kvůli jeho chronické impotenci, což se brzy rozkřiklo a bylo předmětem posměšků. I přes tyto neustávající zdravotní problémy se ale později oženil a zplodil s ženou dvě děti. Jeho sklony k násilí se začaly projevovat při incidentech se studentkami, když nastoupil do nového zaměstnání jako učitel ruštiny a literatury. Několikrát sice změnil školu, ale na studentech se stále opakovaně dopouštěl násilí. 22. 12. 1978 se první obětí jeho vraždění stala devítiletá dívka, za tento čin byl však v tehdejší Sovětské svazu odsouzen a popraven jiný muž. Čikatil byl v soukromí vzorným otcem a manželem, ale v následujících letech spáchal desítky vražd dětí a mládeže a své oběti usmrcoval mnoha ranami nožem. V listopadu 1985, tedy v době, kdy bylo Čikatilovi již 49 let, byl požádán o pomoc psychiatr Aleksandr Buchanovský, který po prostudování vyšetřovacího materiálu vypracoval rozsáhlý psychologický posudek. V posudku mimo jiné uváděl, že pravděpodobně půjde o muže mezi 45 – 50 lety věku, který zažil trýznivé dětství a sociální izolaci, který má v současnosti zřejmě ženu i děti, je však impotentním sadistou. Nůž, kterým obětem zasazoval mnoho ran, pro něho měl představovat jeho nefunkční penis. Čikatilo byl uznán vinným z 52 vražd a 5 znásilnění a 14. února 1994 byl popraven.⁵⁰ Vzhledem k tomu, že se jednalo o sériovou trestnou činnost, odborník měl k dispozici dostatek potřebných informací a materiálu. Jednotlivé činy pomohlo propojit zejména zkoumání modu operandi, který se případ od případu v mnohém nelišil a zvláštním znakem byly pobodané oči většiny obětí. Dle okolností by se mohlo jednat o rituální čin, v tomto případě šlo však o kontrolovanou snahu zabránit svému dopadení, neboť Čikatilo věřil (jak později přiznal), že v očích oběti zůstane zachycena jeho podoba.

Někdy však může být na profilující odborníky vytvářen ze strany OČTŘ tlak v podobě nereálných očekávání. Je proto potřeba mít na paměti, že výsledný profil nemůže být komplexní, pokud není k dispozici dostatečné množství informací pro jeho vytvoření a že odborník k vytvoření přizvaný nemůže zaplňovat mezery ve vyšetřování nebo napravovat kriminalistické chyby. Vytvoření profilu nemá ani za cíl přesně identifikovat osobu pachatele, ale pouze napomoci správnému zaměření vyšetřování.⁵¹ Statisticky se úplná správnost psychologických profilů (tedy případů, kdy profil zcela odpovídá později dopadenému

⁵⁰ Zdroj dostupný 13.12.2017 11:50: https://www.lidovky.cz/sovetsky-svaz-nema-seriove-vrahy-reznik-z-rostova-ale-zabil-56-zen-a-deti-1au-/lide.aspx?c=A161120_000843_lide_gib

⁵¹ PhDr. V. A. POLIŠENSKÁ, PhD., MSc., Psychologický ústav AV ČR, *Profilování pachatelů trestných činů*, dostupné 18.1.2018 10:47 z: <http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>

pachateli) pohybuje zhruba na 50 %, což není příliš. Oproti tomu by však většina policistů (až 90 %) z těch, kteří již metodu profilování v minulosti využili, byla nakloněna přizvání profilujícího experta i v dalších případech.⁵² Uvádějí totiž, že odborník stojící vně vyšetřování dokáže poskytnout nový a objektivní pohled na věc, který, přestože správnost profilu nemusí být stoprocentní, nakonec pomůže kriminalistům při volbě vhodných metod, postupů a k lepšímu uchopení případu.⁵³ Jsem téhož názoru a domnívám se, že subjektivní vnímání vyšetřovatelů založené na znalostech, stereotypech a dosavadních zkušenostech nelze zcela odstranit, a proto může být pohled „nezúčastněné osoby“ mnohdy velice přínosný.

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 398 - 399. ISBN 9788073804619.

⁵³ Tamtéž, str. 399.

3. Oběti násilné kriminality

3.1. Základní pojmosloví

Na úvod této kapitoly pouze stručně vysvětlím některé základní pojmy. Obor, který se zabývá zkoumáním oběti, se nazývá viktimologie. Viktimologie se zabývá jak osobou oběti a jejím vztahem k pachateli, tak její rolí při páchání trestné činnosti, rolí při následném odhalování a vyšetřování trestné činnosti, ale například i způsoby a prostředky zabraňování tzv. sekundární, ev. terciární viktimizaci.⁵⁴ Viktimizací rozumíme „proces, při němž se člověk z *potencionální oběti stává obětí skutečnou*“⁵⁵, přičemž rozlišujeme viktimizaci primární, sekundární a terciální. Primární viktimizace je způsobena jednáním pachatele a může se jednat o škodu materiální nebo újmu na fyzickém či psychickém zdraví oběti. V případě násilné kriminality se nejčastěji setkáváme s újmou fyzickou či emocionální. Sekundární újma je naproti tomu způsobena až následně, tedy po spáchání trestné činnosti a může být zapříčiněna například necitlivým přístupem orgánů činných v trestním řízení, nátlakem pachatele nebo nedostatečným pochopením ze strany širšího okolí oběti. Oběti násilí bývají k sekundární viktimizaci poměrně náchylné. Terciární viktimizace potom představuje trauma, které u oběti přetrvává, přestože již došlo k nápravě a náhradě způsobených ztrát.⁵⁶

Dalším souvisejícím pojmem je viktimnost. Viktimností rozumíme „*stupeň pravděpodobného rizika, že se jednotlivec nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu*“⁵⁷, tzn. jde o určité „*osobní predispozice člověka stát se obětí*“⁵⁸. Míru této pravděpodobnosti ovlivňuje celá řada faktorů jako je povolání, věk, příslušnost k sociální menšině nebo v neposlední řadě vztah oběti k pachateli. Viktimnost se také liší s ohledem na druh násilného jednání pachatele; například v případě znásilnění je vyšší pravděpodobnost stát se obětí dána u žen, u situačního násilí, jako jsou konflikty mezi muži na veřejných

⁵⁴ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 151. ISBN 8073570262.

⁵⁵ Tamtéž, str. 154.

⁵⁶ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 182, 183. ISBN 9788075020697.

⁵⁷ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice, str. 173. ISBN 9788074004292.

⁵⁸ HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009, s. 94. ISBN 978-80-87212-23-3.

prostranstvích, naopak hrají velkou roli psychické vlastnosti, které mohou zvýšit riziko vzniku konfrontace a následné viktimizace.⁵⁹ Často oběť hraje v genezi TČ nemálo důležitou roli a určitým způsobem přispívá ke své viktimizaci. Konkrétně pokud se například oběť neuváženě vychloubá vyšším peněžním obnosem nebo v případě znásilnění může jít o erotické a vyzývavé vystupování⁶⁰ (přestože se domnívám, že u sexuálních deliktů se může jednat pouze o předsudky laického okolí vůči oběti).

V návaznosti na viktimizaci je důležitým pojmem rovněž reviktimizace neboli opakovaná viktimizace. Jedná se o jev, kdy se tatáž osoba stane obětí více než jednoho trestného činu, přičemž se nemusí jednat o stejný druh trestné činnosti a interval mezi první a následnou viktimizací je relativně krátký, nejdéle rok. Pokud jde o násilnou kriminalitu, týká se reviktimizace převážně loupeží, domácího násilí, sexuálních deliktů a tzv. hate crimes (trestných činů z nenávisti). U obětí násilí není reviktimizace ničím raritním, právě naopak. Velice zajímavé informace poskytuje bližší studium tohoto fenoménu, kdy „*podle údajů z Velké Británie 4 % obětí na sebe váže 44 % trestných činů*“.⁶¹ V případě loupeží dokonce uvedlo celých 76 % pachatelů, že si opakovaně k přepadení vybírají tytéž osoby, jelikož již vědí, co mohou očekávat a zároveň je šance, že při opakované loupeži budou získány zbrusu nové věci, které si oběti mezitím pořídily. S reviktimizací se tedy lze setkat poměrně často, navzdory logickému očekávání, že oběť se z prvotní viktimizace „poučí“ a bude ostražitější. Uvádí se, že pouhá předchozí viktimizace (nikoliv například rizikové osobnostní charakteristiky) je sama o sobě nejčastěji faktorem předpovídajícím další trestný čin namířený proti stejné osobě. To je vysvětlováno tím, že jakkoli je previktimní osobnost silná, trestný čin naruší u oběti důvěru ve vlastní schopnosti a začíná se chovat submisivně, což v potenciálních pachatelích evokuje zranitelnost a příležitosti ke snadnějšímu spáchání dalších deliktů. Riziko je přitom největší právě u násilné a sexuální kriminality.⁶² Výše uvedené skutečnosti o opakovaných viktimizacích jsou dle mého názoru prostorem pro efektivnější prevenci, která

⁵⁹ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, op cit., str. 181.

⁶⁰ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, str. 88. ISBN 9788073381493.

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 118 – 119. ISBN 9788073804619.

⁶² Tamtéž, str. 118 - 122.

prozatím nemíří takto do hloubky (podpora sebevědomého a energického vystupování jako psychologický signál pro potenciálního pachatele).

Vyšší riziko ohrožení trestnou činností je rovněž spojeno s určitými lokalitami nebo časy.⁶³ Touto problematikou se zabývá také environmentální kriminologie, jejíž jedna z ústředních myšlenek spočívá v tvrzení, že rozmístění kriminality v místě a čase není pouhou náhodou, ale otázkou množství příležitostí.⁶⁴ Jedna z prvních koncepcí na toto téma byla vypracovaná Rayem Jefferym, nazvaná „*crime prevention through environmental design*“ a vycházela z toho, že fyzická podoba prostředí má v nemalé míře vliv na chování osob, které se v něm nachází a proto je při volbě vhodných prostředků a změn možno podněcovat kýžené chování.⁶⁵ Zastánci těchto teorií se domnívají, že prostředí nehraje pouze pasivní roli zdroje informací, ale může přímo vyzývat ke spáchání některých kriminálních činů.⁶⁶ Informace získané z výzkumů v této oblasti jsou přínosné v praxi jak pro potenciální oběti, které mohou snížit riziko své viktimizace, pokud se budou těmito viktimogenním zónám vyhýbat, tak pro OČTŘ a další instituce, které mohou poznatky využít při snaze o snižování výskytu kriminality.⁶⁷

3.2. Oběť a poškozený

Relativně nově český právní řád rozlišuje pojmy oběť a poškozený. Tyto se sice částečně překrývají, přesto ale vykazují určité obsahové odlišnosti, vyplývající především z účelu, který v systému trestního práva plní.⁶⁸ Jak uvádí docent Gřivna, jedná se v podstatě o rozdílný pohled na osobu zasaženou TČ.⁶⁹ Pojmu poškozený užívá trestní řád a jedná se tedy o pojem

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., str. 98.

⁶⁴ BARILIK, Igor N. *Environmentální kriminologie: prostředí a jeho role při páčání kriminality*. Praha: Leges, 2015. Teoretik, str. 39. ISBN 9788075020659.

⁶⁵ JEFFERY, C. R. *Crime Prevention Through Environmental Design*, 1971.

⁶⁶ WORTLEY, Richard a Lorraine Green MAZEROLLE, ed. *Environmental criminology and crime analysis*. Cullompton: Willan publishing, 2008. Crime science series, str. 48-69. ISBN 978-1-84392-281-0.

⁶⁷ Zdroj: <https://verdict.justia.com/2017/03/06/changing-places> dostupné 15. 5. 2017 14:32

⁶⁸ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, str. 164. ISBN 9788075020697.

⁶⁹ VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. V Praze: C.H. Beck, 2011, str. 111. Beckova edice právo. ISBN 9788074003882.

procesněprávní, kdežto pojem oběť najdeme v zákoně o obětech trestných činů, který osobu zasaženou trestným činem vymezuje v některých aspektech rozdílně.

Trestní řád definuje poškozeného v § 43 jako toho, „komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“⁷⁰, kdežto podle zákona o obětech trestných činů je obětí „fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“.⁷¹ Z těchto základních definic vyplývá, že zákon o obětech trestných činů ve svém vymezení zahrnuje i oběti trestných činů, u kterých nedošlo ke skutečnému způsobení škody nebo újmy, ačkoliv tomu ale tak mělo být. Naproti tomu trestní řád požaduje, aby k újmě nebo majetkové škodě skutečně došlo. V případě násilné kriminality je tedy praktické, že za oběť bude považována i oběť pokusu, u něhož z nějakého důvodu nedošlo k dokonání (např. vhodná obrana oběti, skutkový omyl apod.). Z definice zároveň vyplývá, že obětí může být na rozdíl od poškozeného pouze fyzická osoba, jelikož pouze tato je schopna vnímat bolest nebo utrpět psychickou nebo sekundární újmu.⁷²

Zákon o obětech trestných činů ve své úpravě dále pamatuje na tzv. sekundární oběti, když ve svém § 2 odst. 3 uvádí, že pokud byla „trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“ Zde se tedy v případě násilné kriminality bude jednat především o blízké osoby primárních obětí vražd, zabití, (těžkého) ublížení na zdraví s následkem smrti, loupeže a znásilnění s následkem smrti apod., u nichž je více než vhodné, aby požívaly všech práv, jež zákon přiznává primárním obětem, s ohledem na nepopiratelný zásah do jejich života. Dle mého názoru jsou sekundární oběti oproti těm primárním neméně náchylné k utrpení sekundární újmy a není proto na místě zanedbávat adekvátní zacházení s nimi, pro což by měl zákon o obětech trestných činů poskytovat náležitý právní rámec.

⁷⁰ § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷² STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, op. cit., str. 164, 165.

3.3. Typologie obětí

Rozlišování různých skupin obětí podle jejich typických znaků je praktické zejména pro lepší efektivitu prevence jejich viktimizace. Kritéria rozlišování obětí se v literatuře různí, osobně se mi však zdá jako nejlépe obecně přijatelná typologie podle Mendelsohna, který oběti rozdělil podle míry jejich účasti v procesu viktimizace do šesti skupin.⁷³ Oběť podle Mendelsohna může být buď zcela náhodná, která nikterak ke své viktimizaci nepřispěla, také může jít o oběť, která se určitým způsobem podílela, např. přílišnou důvěřivostí nebo lehkomyšlností, oběť, jež je stejně vinna jako pachatel (zejména případy rvaček, kdy není jasné, kdo konflikt vyprovokoval apod.), čtvrtou skupinu tvoří oběti s větším podílem viny, než má pachatel (v případě násilné kriminality se může jednat o tzv. provokující oběti nebo např. o případy, které spadají pod skutkovou podstatu trestného činu zabití podle § 141 trestního zákoníku, kdy pachatel jednal v „*důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*“⁷⁴), následuje skupina obětí, jež mají podstatně větší podíl na viktimizaci, než pachatel (zde se bude jednat především o jednání v rámci nutné obrany nebo při překročení jejich zákonných mezí) a do poslední skupiny jsou zařazeny oběti simulující nebo imaginární, které újmu pouze předstírají (křivé obvinění).⁷⁵ Přestože kritérií pro typologie obětí je mnoho, jsem názoru, že spoluúčast oběti na viktimizaci je důležitým faktorem, který napomůže lépe pochopit danou kriminogenní situaci a zhodnotit závažnost pachatelova jednání, pokud oběť na jeho základě zařadíme do jedné z výše uvedených skupin.

Podobné pojetí typologie obětí zvolil Hołyst, který ve svém dělení rovněž posuzuje míru viny obětí, avšak oproti Mendelsohnovi zohledňuje též jakousi „pasivní vinu“ spojenou se členstvím v určité sociální skupině. Dělí totiž oběti na takové, které:

- 1) mají na viktimizaci svou vinu, ať už individuální (provokace pachatele) nebo pasivní (jsou členy společenské skupiny, která je negativně hodnocena)

⁷³ Tamtéž, str. 186.

⁷⁴ § 141 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, str. 188,189. ISBN 9788075020697.

- 2) na své viktimizaci vinu nemají, protože například bránily jinou ohroženou osobu (individuální) nebo se staly obětí jako příslušníci pozitivně hodnocené společenské skupiny (např. příslušníci policie)⁷⁶

Při užití různých úhlů pohledu můžeme dále rozlišovat oběti inscenující trestné činy (předstírají, že jsou obětmi znásilnění, aby nemusely partnerovi vysvětlovat, proč přišly domů pozdě a s roztrženými punčochami), oběti latentní (mají obavy TČ oznámit), oběti zveličující situaci (především děti nebo starší osoby), oběti dobrovolné (oběť-masochista, který vyhledává násilí nebo oběti s potřebou být litovány okolím nebo na sebe upozornit), případně oběti opakované.⁷⁷

3.4. Psychologie oběti a dopad TČ na oběť

Emocionální újma, kterou spáchaný TČ na oběti zanechá, se pochopitelně různí podle druhu spáchaného deliktu, osobnostních rysů oběti a dalších faktorů. Obecně však lze říci, že na proces viktimizace se nelze připravit a vždy se jedná o velice stresující událost, které je často nemožné se vyhnout a obtížné se s ní racionálně vyrovnat. Zvláště tomu tak je v případě násilné kriminality. V literatuře se setkáme s pojmem „neviditelné rány“, jehož obsah tvoří popis pocitů oběti po činu. Jsou to:

- 1) pocit zneuctění – absence přesvědčení, že je se mnou vše v pořádku, pokud jsem se stal/stala obětí TČ
- 2) absence důvěry – narušení důvěry k okolí, které se náhle jeví jako nepředvídatelné a s tím související pocit bezbrannosti
- 3) ztráta kontroly – narušení pocitu, že jsme schopni svobodně se rozhodovat a kontrolovat důsledky svého chování⁷⁸

Duševní následky, které zanechá trestný čin na oběti, jsou velice rozmanité a pro okolí oběti mnohdy nečekané. Jejich rozsah nemusí totiž být vůbec přímo úměrný utrpeným

⁷⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3. preprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 160. ISBN 8073570262.

⁷⁷ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. str. 56 - 57. ISBN 9788073803896.

⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 103 - 107. ISBN 9788073804619.

zraněním, popřípadě materiálními škodám. Za nejvýznamnější faktory ovlivňující dopad TČ na oběť patří previktimní osobnost, okolnosti trestného činu a reakce okolí oběti, které nyní stručně popíši.

Co se týče previktimní osobnosti, je zřejmé, že osobnostní charakteristiky jednotlivce subjektivizují jeho prožívání veškerých situací obecně. Z konkrétních poznatků je však zajímavé, že riziko hlubších a dlouhodoběji přetrvávajících následků je vyšší u osob, které „trpí“ zvýšeným přesvědčením o své moci kontrolovat zcela svůj život. Tyto osoby se až do okamžiku viktimizace domnívají, že jim se to „nemůže stát“ a je pro ně proto těžší se později s újmou vyrovnat. Hůře jsou na tom také jedinci, kteří nejsou zvyklí projevovat své skutečné pocity a snaží se vždy vystupovat jako psychicky silné osobnosti, které nic nevyvede z míry. Tyto dva osobnostní aspekty nazývá docentka Čírtková „*iluze kontroly*“ a „*nepravý cynismus*“.⁷⁹

Zkoumání vlivu okolností trestného činu také přináší relativně překvapivá zjištění. Jak je již naznačeno výše, u obětí násilí se míra duševní újmy neodráží nutně v rozsahu fyzických zranění, a naopak není neobvyklé, že nemalou psychickou újmu utrpí osoby, které zraněny vůbec nebyly a násilí „jen“ přihlížely. Zajímavé je, že zvláště špatně se oběť vyrovnává s faktem, že pachatel použil pouze maketu nebo napodobeninu zbraně. Důsledkem následného zjištění oběti, že šlo o pocity bezmoci vyvolané pouhým klamem nebo lstí, vedou u oběti k sebeobviňování, studu, a ne zřídka k příznakům posttraumatické stresové poruchy.⁸⁰

Následné reakce okolí hrají z hlediska vyrovnávání se oběti s trestným činem velice důležitou roli, a to především proto, že pouze tyto můžeme ve prospěch oběti ovlivňovat a kontrolovat, na rozdíl od předchozích dvou faktorů. Špatný přístup k oběti ze strany okolí je do značné míry zapříčiněn dvěma mýty, které ve společnosti panují o adekvátním „postupu“ při péči o oběť, a to těmito:

1. oběť by měla na čin co nejrychleji zapomenout a je proto vhodné s ní jednat jako by se nic nestalo
2. oběti nejvíce pomůže odpočinek, klid, případně medikamenty

Je zcestné se domnívat, že oběť je schopná na prožité příkoří zcela zapomenout a pouhé čekání dle hesla „čas všechny rány zahojí“ výsledky také nepřináší. Naopak tato strategie

⁷⁹ Tamtéž, str. 109, 110.

⁸⁰ Tamtéž.

založená na výše uvedených mýtech nedovoluje vyrovnání se oběti s traumatem prostřednictvím přirozených mechanismů.⁸¹ Příkladem nevhodného přístupu k oběti násilného činu ze strany jejího okolí mohou být výčitky ohledně nezodpovědného či provokujícího chování oběti znásilnění, opakované a necitlivé vyslýchání oběti, rozšiřování podrobností o činu apod.⁸² Výjimkou bohužel nejsou případy sebevražd obětí násilných trestných činů v důsledku událostí a okolností po činu.

Příklad – tragický následek necitlivého přístupu

*Mladá dívka byla v listopadu 2011 znásilněna na večírku několika chlapci. V tentýž večer byly současně pořízeny fotografie, které ji zachycovaly opilou bezprostředně po činu a tyto pak její spolužáci rozšířili a nechali kolovat po škole a kamarádech. Policie z činu nikoho neobvinila, neboť údajně nebyl k dispozici dostatek důkazů. Následovalo téměř dvouleté období šikany, posměchu a telefonního obtěžování oběti ze strany jejích vrstevníků. Přestože dívka v důsledku těchto událostí změnila střední školu, situace se nezlepšila a neustále trpěla depresemi. V dubnu 2013 ve svých sedmnácti letech spáchala sebevraždu.*⁸³ Tento případ popisuje jev, který se u obětí násilné kriminality může objevovat – totiž, že sekundární viktimizace má u oběti fatálnější následky než samotný čin. Stává se tak především v případech, kdy je činem zasažena důstojnost oběti a její okolí trpí značným nedostatkem empatie, jako tomu bylo ve výše popsané situaci.

V některých zvláště traumatizujících případech se také u oběti může rozvinout syndrom nazývaný posttraumatická stresová porucha (PTSP). Jedná se o kombinaci poruch chování a prožívání, která je provázena i fyziologickými změnami jako jsou poruchy spánku, nevolnosti, poruchy koncentrace, návaly vzteku apod. PTSP je reakcí na traumatický zážitek, který se vymyká běžně zažívaným stresovým situacím a to tím, že: 1) oběť je ohrožena na své fyzické integritě, životě nebo jiných důležitých hodnotách a 2) takováto situace vybíhá z rámce obvyklé lidské zkušenosti. Výzkum zaznamenal, že okolo 70 % lidí prožije v životě alespoň jednu

⁸¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 109 - 113. ISBN 9788073804619.

⁸² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. *Kriminologie*. 2. přep. Vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 148. ISBN 80-7357-026-2.

⁸³ Zdroj: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/298810-znasilnena-a-sikanovana-stredoskolacka-v-kanade-se-obesila.html> dostupné 20. 11. 2017 14:44

traumatickou událost, která odpovídá těmto kritériím.⁸⁴ K výskytu PTSP však vedle samotného traumatického prožitku přispívají další faktory. Tyto, resp. jejich vliv, doposud nebyl bezvýjimečně potvrzen, ale ze zkušeností prozatím plyne, že nezanedbatelnou roli hraje mimo jiné věk jednotlivce, jeho aktuální psychické rozpoložení nebo také existence dobrého, popřípadě špatného zázemí v podobě blízkých a přátel.⁸⁵ Pokud šlo o událost úmyslně způsobenou jinou osobou, jako tomu je v případě násilné kriminality, riziko budoucího výskytu PTSP se značně zvyšuje.⁸⁶ Tato porucha se může u obětí projevit i po delším časovém úseku po činu a nemusí být proto vždy na první pohled patrné, že se jedná o zpožděnou reakci na prožitou krizi.⁸⁷ Období latence může dokonce výjimečně trvat i několik let. Někdy mohou být příznaky zaměnitelné s příznaky jiných typů psychických poruch jako jsou například deprese nebo poruchy osobnosti, ale u těchto poruch nenacházíme typický rys PTSP a to nechtěně a vtíravě vybavované vzpomínky na prožité trauma, tzv. flashbaky.⁸⁸ Obvykle příznaky během několika měsíců vymizí nebo dojde ke zlepšení, přesto ale v některých případech může dojít k trvalé změně osobnosti a přetrvávajícímu depresivnímu vnímání a izolaci.⁸⁹

Zákonodárce v tomto ohledu na oběti a individualitu jejich prožitků pamatoval, když v § 43 odst. 4 trestního řádu upravil institut prohlášení oběti. Zákon zde stanoví, že poškozený, který je zároveň „*obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, má právo v kterémkoli stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život.*“ Jak uvádí profesor Šámal, tento institut by měl sloužit především k tomu, aby soud získal přesnější představu o dopadu trestného činu tak, jak jej subjektivně vnímá poškozený a v návaznosti na to informace přiměřeně užil jako jeden z podkladů pro stanovení povahy a závažnosti trestného činu. Přestože tvrzení v prohlášení uvedená je vždy třeba podložit provedením dalších důkazů, může být takové vyjádření oběti nápomocné k lepší individualizaci ukládaného trestu a zároveň při rozhodování o nároku oběti na náhradu

⁸⁴ NORRIS, FH. Epidemiology of trauma: frequency and impact of different potentially traumatic events on different demographic events. *J Consult Clin Psychol*, 1992, 60, str. 409 - 418.

⁸⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., str. 118.

⁸⁶ Zdroj: <http://zdravi.euro.cz/clanek/postgradualni-medicina/posttraumaticka-stresova-porucha-165282>
Dostupné 21. 11. 2017 14:45

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., str. 113 - 118.

⁸⁸ Zdroj: <http://zdravi.euro.cz/clanek/postgradualni-medicina/posttraumaticka-stresova-porucha-165282>
Dostupné 21. 11. 2017 14:45

⁸⁹ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. Scripta iuridica, str. 60. ISBN 9788087146361.

způsobené újmy.⁹⁰ Prohlášení lze učinit jak ústně, tak písemně a oběť v něm mimo jiné může uvést jak trestný čin ovlivnil její schopnost pracovat či studovat, jak byl ovlivněn vztah s partnerem či partnerkou, rodinou nebo dětmi, jaké má oběť pocity při styku s pachatelem, zda užívá léky, jaké další fyzické i psychické komplikace jí byly způsobeny a jakékoliv další skutečnosti, které považuje za nutné. Může taktéž uvést, jaký se domnívá, že měl pachatel motiv, popřípadě co by vnímala jako nejučinnější pomoc.⁹¹ V českém prostředí může oběť pro usnadnění využít formulář, který je snadno dostupný.⁹² Kromě výše uvedených juristických výhod v neposlední řadě přispívá toto prohlášení také k lepšímu zpracování činu ve vědomí oběti a vyrovnání se s primární viktimizací.⁹³

⁹⁰ PÚRY, František. § 212a [Ústní prohlášení oběti trestného činu o dopadu trestného činu na její život]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAIN, Petr. Trestní řád I, II, III. 7.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 2679. ISBN 978-80-7400-465-0.

⁹¹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada)., str. 52. ISBN 9788024748498.

⁹² Zdroj: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-prohlaseni-o-dopadu-trestneho-cinu.aspx> dostupné 21. 11. 2017 14:50

⁹³ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., str. 52.

4. Specifické fenomény v oblasti násilné kriminality

V této kapitole bych se ráda stručně věnovala dvěma specifickým fenoménům, se kterými se v rámci zkoumání násilné kriminality nezdávka setkáváme, a to kriminalitou páchanou mládeží a domácím násilím.

4.1. Násilná kriminalita páchaná dětmi a mladistvými

Kriminalita páchaná dětmi a mladistvými je závažný společenský problém, a to zvláště tehdy, pokud hovoříme o té násilné. Sociálně deviantní jednání mládeže je interdisciplinární záležitost, které je věnována pozornost jak v psychologii, tak v právu, sociologii, kriminologii či pedagogice.

V českém trestním zákoníku je v § 126 vymezeno dítě jako „*osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*“⁹⁴ Ve speciální úpravě zákona o soudnictví ve věcech mládeže se potom dočteme, že je „*mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.*“⁹⁵ Samostatnou kategorii tvoří „*pachatelé*“ činů jinak trestných, kteří jsou neodpovědní pro svůj věk, tj. děti mladší patnácti let.

Pokud o tomto fenoménu hovoříme ve společnosti, často slýcháme názory, že mladiství delikventi jsou ke kriminálnímu jednání předurčeni geneticky, popř. „*doma vedení*“. Vliv vrozených predispozic a rodinného prostředí samozřejmě nelze zpochybňovat. K nim však přistupují další dílčí faktory jako jsou škola a školní prostředí, vztahy s vrstevníky, různé způsoby trávení volného času a v neposlední řadě média a aktivity spojené s překrotným technologickým vývojem počínaje počítačovými hrami a konče aktivitami na sociálních sítích. Negativní vliv médií a moderních technologií na vnímání násilí pozoruje taktéž MUDr. Havel, který se domnívá, že k násilnostem ze strany dětí a mladistvých „*také významně přispívají oblíbené počítačové hry a televizní programy, kde násilí hraje hlavní roli. Takoví jedinci pak řešení konfliktů považují za jediné správné, osvojují si jej, stává se pro ně součástí*

⁹⁴ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁵ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

každodenního života. Také si myslím, že i média, která nám každý den přináší zprávy o nějakém násilném činu, by měla klást větší důraz na to, že takové chování a řešení konfliktních situací je nepřijatelné, zavrženíhodné.“⁹⁶

Další příčinou deviantního chování dětí nebo mládeže, tentokrát již méně obecně známou, může být labeling ve školách, tedy tzv. nálepkování. Pokud je žák ve škole ze strany učitelů označen jako problémový nebo zařazen do škatulky „chuligán“, je již obtížné tuto nálepkou odstranit. Ta je bezděčně přijímána i ostatními učiteli a opravňuje je k tomu či napomínat přísněji než ostatní děti. Takový žák se se svou „rolí“ vědomě či nevědomě ztotožní a jeho chování se skutečně změní k horšímu. Jako kompenzace pocitu méněcennosti nebo nespravedlnosti mu potom může sloužit další deviace, např. šikana ostatních spolužáků.⁹⁷

Institut pro kriminologii a sociální prevenci uvádí, že chybná socializace předcházející deviantnímu chování mládeže mívá jednu z těchto podob:

1. „Defektní socializace“ – selhání přirozeného přijetí sociálních a právních norem vlivem zanedbání řádné pozornosti především ze strany rodiny.
2. „Deviantní socializace“ – v raném věku jedinec přejímá negativní nebo dokonce kriminální vzorce chování od rodinných příslušníků (mnohdy je například k deviantnímu chování naváděn).
3. „Poruchová socializace smíšená“ – kombinace obou výše uvedených.⁹⁸

Typickými znaky protispolečenského jednání dětí a mládeže bývá skupinovitost, neadekvátnost zvolených prostředků a přílišná brutalita, přičemž předmětem útoku je často objekt jejich momentální potřeby, typické je tedy uvažování v krátkodobějších časových horizontech.⁹⁹ Příprava a plánování většinou absentují a jednání je spíše produktem aktuálních

⁹⁶ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, str. 87, 88. ISBN 9788073381493.

⁹⁷ STRNADOVÁ, I., HÁJKOVÁ, V., KVĚTOŇOVÁ PROUZOVÁ, R., *Mechanismus nálepkování (etiketace) a stigmatizace žáků s SPUCH*, článek dostupný 9.2.2018 17:49 z: <https://www.alfabet.cz/vzdelani-a-integrace/skolni-vzdelavani/406-nalepkovani-a-stigmatizace-zaku-se-spuch>

⁹⁸ VEČERKA, Kazimír. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), str. 34–35. ISBN 8073380331.

⁹⁹ FIRŠTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, str. 30-32. ISBN 9788073805210.

okolností, což se může projevat například nevhodně zvoleným místem a jednoduchým způsobem spáchání.¹⁰⁰ Značnou roli hraje také alkohol. Při zajišťování alibi se mladiství zaměřují na vrstevníky a osoby ze své skupiny a často se o své zkušenosti se členy skupiny také dělí a ulehčují tak své odhalení. Co se týče násilné trestné činnosti, nejčastěji se u mladistvých setkáváme s trestným činem loupeže a čteněji jsou dále zaznamenány trestné činy vydírání, ublížení na zdraví a omezování osobní svobody.¹⁰¹ U loupeže dokonce lze pozorovat, že pachatel je více uspokojen jejím samotným vykonáním, než majetkovým prospěchem, který činem získal.¹⁰² Pokud jde o ublížení na zdraví, institut pro kriminologii a sociální prevenci uvádí, že častějšími mladistvými pachateli jsou muži, z nichž 85 % žije ve městech a frekventovanou charakteristikou je rovněž neukončené základní vzdělání. V řešených případech oběti nezřídka vypovídají, že na ně bylo zaútočeno „bezduvodně“ a pachatelé naopak trvají na tom, že k činu byli obětí vyprovokováni. V praxi potom není výjimkou, že odsouzení jsou oba, popřípadě všichni účastníci konfliktu.¹⁰³

Přestože podle statistik je surové jednání a násilná kriminalita mládeže spíše mužskou záležitostí, ženská delikvence ani zde není výjimkou a mnohdy překvapuje svou brutalitou.

Příklad – „nevychované“ dívky

Tři dívky ve věku 18, 17 a 16 let v dubnu roku 2015 brutálně zavraždily dvaasedmdesátiletého seniora, otce přítele jedné z dívek. Delikventky se navzájem znaly z výchovného ústavu a dvě z nich v bytě seniora přechodně přebývaly společně s jeho synem po tom, co z výchovného ústavu utekly. V den vraždy se dívky dostaly se seniorem do konfliktu, zatímco mladší z mužů byl v práci. Senior je do bytu pustil poté, co se vrátily z nákupu cigaret, avšak zlobil se, že se přišly pouze najíst, neboť „nepracovaly a vedly zcela odlišný životní styl“. Dívky začaly muže provokovat a ptaly se, zda jim dá hodinky a kde má peněženku. Starší muž se zřejmě vylekal a zamířil k balkonu, na což dívky reagovaly útokem. Kopaly ho do obličejů i těla, pokračovaly údery skleněnou mísou, poté mu zasadily osm bodných ran a následně ho udusily. Před odchodem z bytu se ještě pokusily založit požár, což se jim nakonec nepodařilo. Soud shledal vraždu jako zvlášť surovou a trýznivou. Všechny tři dívky byly pravomocně

¹⁰⁰ VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestné činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Autorské publikácie, str. 84. ISBN 9788073803711.

¹⁰¹ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA, op. cit., str. 92.

¹⁰² NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2004, str. 360. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁰³ VEČERKA, Kazimír, op. cit., str. 59.

odsouzeny, avšak se značnými rozdíly v trestních sazbách vyplývajících z aplikace zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁰⁴ Případ ilustruje jeden z typických znaků kriminality mládeže, a to častou skupinovost páčání deliktů. Dle mého názoru dále také poukazuje na zásadní vliv výchovy na vštěpování základních morálních zásad, které se však dívkám v dostatečné míře, jak se lze domnívat, nedostalo.

K zajímavým poznatkům při zkoumání rozličného spektra mladistvých pachatelů dospěla vývojová psychologie, když zjistila, že mezi mladistvými delikventy existuje relativně malá skupina pachatelů, které je připisována většina zaznamenaného protispolečenského jednání, a to především těch nejzávažnějších násilných činů.¹⁰⁵ Konkrétně lze uvést studii, která prezentuje tato čísla: 7,5 % mladistvých delikventů mělo na svědomí 73 % loupeží, 75 % znásilnění a 65 % těžkých ublížení na zdraví.¹⁰⁶ Tato fakta se stala podkladem pro teorii o dvou rozdílných typech mladistvých delikventů. Prvním z nich je tzv. „*chronický (celoživotní) pachatel*“, který počíná s nekonformním chováním ve velice útlém věku, okolo dvanáctého roku věku se u něho již objevují i závažné násilné činy a ve věku 16 až 18 let je u něho kriminalita již „běžnou“ záležitostí. Naproti tomu u tzv. „*mladistvého delikventa*“ se první konflikty s právními předpisy objevují později, nejčastěji ve věku 12 až 15 let. V dětství jedinec nevykazuje výrazné odlišnosti, k negativním změnám v chování dochází až s obdobím puberty. Na rozdíl od celoživotního pachatele zde nedochází k eskalaci v závažnosti trestné činnosti, a naopak s dospělostí (v období osmnáctého až jednadvacátého roku) přichází útlum, případně úplné ukončení kriminální činnosti v důsledku takzvaného „aging out“. Pro efektivní prevenci a volbu lepší strategie pro zacházení s mladistvými pachateli proto vývojová psychologie považuje za stěžejní právě rozlišování mezi těmito dvěma typy pachatelů. Může se zdát, že charakteristiky chronického pachatele se překrývají s vlastnostmi pachatele trpícího disociální poruchou osobnosti, jehož popis v odborné literatuře není žádnou novinkou. Vývojová psychologie však chování celoživotního pachatele odmítá přisuzovat duševní poruše a kritizuje v této věci časté směšování pojmů pacient a zločinec.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/vrchni-soud-protvrdil-verdikt-za-vrazdu-seniora-v-letnanech-prr-/krimi.aspx?c=A160711_150012_krimi_cen dostupné 21. 11. 2017 14:52

¹⁰⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 67. ISBN 9788073804619.

¹⁰⁶ SCHNEIDER, J. Gewaltdelinquenz im Kindes und Jungendalter. *Kriminalistik*, 2000, č. 2, str. 87 - 96.

¹⁰⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., str. 67 - 71.

Podchycení a prevence kriminality mládeže má dle mého názoru velký význam i pro prevenci kriminality obecně. Správné uspořádání hodnotového žebříčku a vstřípení zdravých vzorců „normálního“ chování v raném věku má význam pro společenskou orientaci jedince i v pozdějším věku a zároveň jde o citlivé období, v němž mohou mravní nebo sociální deformace předznamenat budoucí kriminální kariéru. Domnívám se, že násilná kriminalita mládeže a míra její brutality je oprávněným důvodem společenského znepokojení, neboť určitým způsobem odráží neefektivní fungování tradičních institucí jako jsou rodina, škola a další výchovné autority. Předmětem pozornosti ze strany státu by proto mělo být zajištění komplexní a integrované péče o mládež v zájmu preventivního působení a dlouhodobějšího řešení tohoto problému.¹⁰⁸

4.2. Domácí násilí

Téma domácího násilí bych uvedla slovy německého kriminologa Schneidera, který domácí násilí považuje za „nejrozšířenější formu násilí vůbec, přitom však formu nejméně kontrolovatelnou, a co do frekvence a závažnosti podceňovanou“.¹⁰⁹ Přestože domácí násilí není jev, který bychom si představovali jako typický příklad násilné kriminality a jedná se spíše o interdisciplinární problém, myslím si, že jde o problém hodný pozornosti nejen v kriminologii a svými dopady a následky bohužel směle může veškeré „nedomácí“ násilné kriminalitě konkurovat.

4.2.1. O domácím násilí

Domácí násilí je charakterizováno jako násilí mezi blízkými osobami, které může mít podobu fyzickou, psychickou nebo sexuální, dochází k němu „za zavřenými dveřmi“, tj. bez možnosti kontroly ze strany veřejnosti a jeho intenzita eskaluje. Probíhá mezi těmito osobami dlouhodobě (opakuje se) a role násilníka a oběti násilí jsou zpravidla neměnné. Tyto znaky

¹⁰⁸ VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestné činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Autorské publikácie, str. 148. ISBN 9788073803711.

¹⁰⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, str. 33. ISBN 978-80-904564-5-7.

musí být splněny, aby se jednalo o domácí násilí.¹¹⁰ Konkrétně se může kromě fyzických útoků a sexuální agrese jednat také například o citové týrání jako jsou nadávky nebo vynucená sociální izolace, vydírání, ekonomické týrání, odpírání odpočinku, jídla apod. Oproti zažitě představe (především mediálně utvořené) je „fyzické násilí páchané na partnerovi v intimním vztahu, jakým je manželství, soužití či chození, pravděpodobně nejběžnější násilný trestný čin.“¹¹¹

Přestože moderní společnost již upustila od přehlížení tohoto problému a povědomí o něm se rozšířilo, jsou mezi námi stále tací, kteří mají o domácím násilí poněkud zkreslené představy. Jednou z nejčastějších je například mylná představa, že domácí násilí se týká pouze nižších vrstev populace nebo souvisí vždy nutně s abusem alkoholu. Jiní se zase domnívají, že ženy mají v oblibě vznášet nepravdivá obvinění z domácího násilí, aby pro sebe dosáhly příznivějšího porozvodového uspořádání majetku. Typická je také představa, že to s domácím násilím „asi nebude tak zlé, protože jinak by přece oběti ze soužití s násilníkem už dávno odešly“. Oběti domácího násilí většinou nedokáží odejít ze strachu (partner jim vyhrožuje, že jinak ublíží jim nebo dětem), jsou na partnera fixovány citově a jeho jednání omlouvají, a naopak dávají vinu sobě („vždyť má pravdu, jsem hrozná matka a zasloužím si to“), mají strach z reakce okolí ať už blízkého nebo široké veřejnosti, jsou na partnerovi závislé finančně nebo chtějí zachovat rodinu pohromadě i za tuto cenu.¹¹²

Příklad – osobní příběh Darii Čapkové

„Od podzimu roku 2012 mne začal pan X i fyzicky napadat. Měla jsem vytrhané vlasy, podlitiny na těle, nalomený prst, do teďka mám jizvu na zádech od toho, jak mi strhl řetízek z krku. Fyzické útoky byly stále častější a brutálnější. Pamatuji si na jeden silný zážitek, který zaktivoval moje ochranné mechanismy. Stála jsem u zdi v garáži a on mlátil dřevěnou tyčí okolo mě. Já jsem si v tu chvíli přála, aby mě zabil a všechno by skončilo. Můj vnitřní pocit, že jedině smrt mě vysvobodí, mě překvapil. Do té doby jsem si myslela, že mám dostatek sil se mu bránit a ochraňovat naše děti před jeho chováním. Zbytek dne jsem přemýšlela o tom pocitu, že jedině smrt mi pomůže a o tom, zda mám právo na takové řešení. Stále jsem si opakovala, že mám zodpovědnost za tři děti.“ Stejně jako většina žen se i paní Čapková domnívala, že jí se to stát

¹¹⁰ <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/> dostupné 21. 11. 2017 14:55

¹¹¹ Martha Smith, Murray A. Straus - *Crime Prevention New Approaches*, Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí 3/2003 a 4/2003 - Přeložila Mgr. Alice Marková, zdroj: <http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/> dostupné 21. 11. 2017 14:56

¹¹² VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ, op. cit., str. 29.

nemůže. Vztah vypadal v prvních letech zcela idylicky – šikovné děti, společné výlety, akce s přáteli, finanční zabezpečení a ideální manžel.¹¹³ Příklad ilustruje typické znaky domácího násilí: eskalace, obětmi pocíťovaná bezmoc, strach o společné děti a pocit zodpovědnosti za jejich ochranu, jenž paralyzuje vůli obětí se z kruhu násilí vymanit. Stupňování závažnosti útoků způsobí, že oběť si na chování násilníka „zvykne“ a chybí jí pak dostatečný impulz k řešení situace.

Dalším z důvodů, proč jsou oběti paralyzovány a neschopné ze vztahu odejít, může být tzv. Stockholmský syndrom, který je určitým paradoxem situace. Hovoří se o něm v souvislosti s únosy jako o syndromu přechodné náklonnosti rukojmích k pachatelům, může se ale vyskytovat i u obětí domácího násilí.¹¹⁴ Oběť pocíťuje nedůvěru k osobám nebo autoritám, které se jí snaží ochránit (k policii, k blízkým, kteří ji nabádají k řešení situace...), a naopak sympatizuje s pachatelem, straní mu, dobrovolně se mu snaží pomoci, chápe jeho motivy a identifikuje se s ním. Po dopadení pachatele proti němu tyto osoby nechtějí vypovídat a jeho jednání nikterak neodsuzují. Vznik tohoto syndromu je vysvětlován tím, že oběti jsou vystaveny silnému stresu a nachází se v situaci, kdy ztrácí svobodu – nemohou rozhodovat o tom, co udělají nebo kam půjdou. Jinými slovy, jejich osud se nachází v rukou jiné osoby a jejich přízeň k pachateli je jakousi intuitivní reakcí vyvolanou strachem o život, jenž tento strach vytěsňuje do pozadí a vytváří emocionální vazbu. Bylo by přirozené domnívat se, že výskyt stockholmského syndromu jistě závisí na chování pachatele, tedy míře jeho agresivity a celkovém dobrém či špatném zacházení s obětí, toto však překvapivě nebylo potvrzeno. Byly totiž zaznamenány též případy, kdy se tento syndrom u obětí objevil, přestože pachatel se k oběti choval poměrně brutálně, a to včetně případu stockholmské loupeže v roce 1973, podle které získal svůj název.¹¹⁵

Pokud se podíváme na statistiky, zajímavý a rozsáhlý průzkum zaměřený na násilí na ženách v EU uskutečnila Agentura Evropské unie pro základní práva. Respondentky byly dotazovány na své zkušenosti s fyzickým, psychickým a sexuálním násilím, včetně násilí v partnerských vztazích a výsledná čísla nejsou příliš pozitivní. Fyzické nebo sexuální násilí

¹¹³ #ZaIstanbul: domácí násilí a vybraná témata z oblasti genderově podmíněného násilí. Praha: Český svaz žen, 2016. Na pomoc ženám, str. 29. ISBN 978-80-87227-04-6.

¹¹⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, str. 54. ISBN 978-80-904564-5-7.

¹¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 9788073804619.

zažilo ve svém vztahu ze strany partnera celých 22 % žen v rámci Evropské unie, v České republice je to 21 %. Samozřejmě je potřeba brát v úvahu, že všechny formy násilí zahrnuté do výzkumu, jako bylo například házení předmětů, facky apod., nejsou za každých okolností právně postižitelné, avšak žen, které uvedly, že ve vztahu nebo po rozpadu vztahu zažily od (ex)partnera pokusy o škracení, dušení, bití pěstmi nebo kopání a rovněž znásilnění nebo jinou formu sexuálního násilí, je neméně alarmující množství. Žen, které uvedly, že vědí ve svém okruhu známých nebo v rodině o někom, kdo je obětí domácího násilí, bylo 39 %. Drtivá většina žen (87 %) by uvítala, kdyby se lékaři běžně tázali na násilí a původ zranění, pokud by je při vyšetření zaznamenali. Myslím, že znepokojující je rovněž to, že v 73 % případů domácího násilí ze strany partnera byly děti žijící ve společné domácnosti tohoto násilí svědkem nebo o něm věděly.¹¹⁶

Negativní dopady domácího násilí na děti by neměly být bagatelizovány už jen z toho důvodu, že takováto zkušenost z dětství může předznamenat i budoucí viktimizaci v dospělosti, nebo naopak sklony doma zažité násilí přenášet i do vlastních vztahů. Ženy, které byly v dětství svědkem násilí otce na matce, se v dospělosti stávají častěji oběťmi dalšího násilí a muži naopak přebírají agresivní vzorec chování po otci. Děti v těchto domácích konfliktních situacích nedovedou být nestranné a vždy se ztotožní s jednou ze stran. Traumatizující dopad na jejich psychiku se téměř neliší, pokud jsou obětí ony samy, anebo jsou „pouhými“ svědky. Násilí mezi rodiči, které probíhá za přímého svědectví dětí, je považováno za jejich psychické týrání.¹¹⁷ Jedna ze studií na toto téma dokonce došla k poměrně šokujícím závěrům – děti žijící ve válce, které však mají zdravě fungující rodinu, jsou na tom psychicky lépe než děti zasažené domácím násilím.¹¹⁸

Velice zajímavé jsou rovněž statistiky zkoumající rozložení obětí jednotlivých typů domácího násilí z hlediska pohlaví. Odborníci i veřejnost se vždy shodovali na tom, že drtivá většina obětí domácího násilí jsou ženy a podíl mužských obětí se ve statistikách pohyboval od 2 do 5 %. V mnoha ohledech k překvapivým zjištěním však došli nizozemští badatelé, když zveřejnili, že ve vzorci dotazovaných osob se cítilo jako oběť skutečného tělesného násilí ze

¹¹⁶ *Násilí na ženách: průzkum napříč EU*, FRA – Agentura Evropské unie pro základní práva. Dostupné z: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_cs.pdf 21. 11. 2017 14:56

¹¹⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, str. 65 – 67. ISBN 978-80-904564-5-7.

¹¹⁸ Zdroj: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/-domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt-180.html> dostupné 21. 11. 2017 14:58

strany protějšku 35 % mužů a 34 % žen. Sexuální násilí ze strany partnera potvrdilo 30 % žen a 13 % mužů. Tato čísla poněkud narušila „klasický“ genderový pohled, který domácí násilí vidí pouze jako jednosměrné. Pokud se však zaměříme na následky, které na obětech domácí násilí zanechává, opět docházíme k závěru, že ženy jsou mnohem více postiženy a jejich újmy jsou závažnější. U násilí méně intenzivního charakteru tvořily mužské oběti 61 %, kdežto u závažného a intenzivního násilí tomu bylo naopak a oběti byly ze 60 % ženy.¹¹⁹ Jakkoli jsou tedy nejnovější výzkumy inovativní, nejvíce ohroženy stále zůstávají ženy.

V teorii je na domácí násilí nahlíženo dvěma různými pohledy. První z nich, feministický pohled, otevřeně prezentuje nazírání na problém z čistě ženské perspektivy. Podle feministických autorů je domácí násilí produktem stereotypu patriarchální rodiny a nejde o reakci na ztrátu kontroly (jak tvrdí některé teorie psychologie nebo kriminologie), ale naopak se domnívají, že jde o volbu a svobodné rozhodnutí násilníka, který násilí používá „strategicky“ za účelem získání moci a dosažení kýženého stavu (určitého chování u oběti). Kriminologické koncepce potom domácí násilí zkoumají bez ohledu na pohlaví násilné osoby a zastávají názor, že muži jsou někdy pachateli, kdežto jindy oběťmi a množství takových případů je vyrovnané. Neznevažují nikterak vyšší tendenci žen fixovat se na intimního partnera a jejich větší zranitelnost, avšak snaží se upozornit taktéž na problematiku týraných mužů.¹²⁰

Není potřeba zdůrazňovat, že domácí násilí obecně (bez ohledu na pohlaví oběti) postihuje poměrně vysoká míra latence, pokud je však obětí muž, tato se ještě zvyšuje v souvislosti se syndromem tzv. dvojích zavřených dveří.¹²¹ První dveře představují nejrozličnější důvody a obavy, které týrané osobě brání svou situaci řešit a které sdílejí všechny oběti domácího násilí, jako může být např. strach, že partner ublíží dětem, finanční závislost na partnerovi apod. – jak je již nastíněno výše. V případě mužů jako obětí se potom hovoří ještě o druhých dveřích, které zosobňují vnitřní bariéry vlastní pouze mužům. Muži vnímají to, co se jim přihodilo, jako velice okrajový fenomén a stydí se přiznat, že právě je něco takového potkalo. Mají strach, že policie jejich popisu událostí neuvěří, a nakonec sami upadnou v podezření a zároveň mají problém sami sebe definovat jako oběť. Často také chování partnerky neinterpretují jako trestný čin (tedy jako oficiálně nežádoucí či zakázané chování) a

¹¹⁹ ČÍRŤKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 231 – 235. ISBN 9788073804619.

¹²⁰ Tamtéž, str. 243 – 244.

¹²¹ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ, op. cit. str. 90.

jsou náchylnější i k sekundární viktimizaci. „Veřejně“ přijmout statut oběti je pro muže velice traumatizující a ponižující a uchylují se tak mnohem častěji k utajování své situace.¹²²

4.2.2. Ochrana a prevence

Český právní řád již v dnešní době poskytuje ochranu proti domácímu násilí širěji, než tomu bylo dříve. Vzhledem k tomu, že jednotlivá ustanovení dopadající na domácí násilí lze nalézt napříč jak trestním právem (trestní zákoník, trestní řád, zákon o obětech TČ), tak i v právu správním (zákon o policii) nebo občanském (občanský zákoník, zákon o zvláštních řízeních soudních), nebudu zde podrobněji rozebírat veškerou úpravu, ale zaměřím se krátce pouze na, dle mého názoru, základní trestněprávní instituty – speciální skutkovou podstatu v § 199 TZ a předběžná opatření.

Domácí násilí je svou povahou specifický fenomén, který prakticky odlišujeme od „běžné“ kriminality pouze tím, kdo jsou jeho aktéři a jakým způsobem a kde je páčáno. Proto potom v jednotlivých případech může naplňovat i rozličné skutkové podstaty trestných činů od těch nejzávažnějších proti životu a zdraví, přes TČ proti svobodě, TČ proti důstojnosti v sexuální oblasti až po trestné činy proti rodině a dětem, kde najdeme i speciální skutkovou podstatu, která míří na případy domácího násilí. § 199 TZ říká, že „*kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí*“, dopouští se TČ týrání osoby žijící ve společném obydlí. Definici týrání sice v zákoně nenalezneme, ale k vymezení pojmu se opakovaně vyjadřuje judikatura. Nejvyšší soud judikatorně vymezil týrání jako „*Takové jednání pachatele, které se vyznačuje zlým nakládáním buď s blízkou osobou (§ 89 odst. 8 TrZ), nebo i jinou osobou, s níž pachatel žije ve společném bytě či domě, a současně se vyznačuje i určitou mírou trvalosti a dosahuje takové intenzity, aby bylo způsobilé vyvolat stav, který pociťuje postižená osoba jako těžké příkoří, resp. psychické nebo i fyzické útrapy.*“¹²³ Shodně je vymezeno i pozdějšími rozhodnutími („*Týráním ve smyslu § 199 odst. 1 tr. zákoníku se rozumí zlé nakládání s jinou osobou vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou*

¹²² Muži jako oběti domácího násilí, doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., Právo a rodina, č.7/2010, ISSN 1212-866X; dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/> dostupné 21. 11. 2017 14:59

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří.“¹²⁴). Dikce zákona tedy pro naplnění této skutkové podstaty násilí nepožaduje, přesto je toto ale ve většině případů pachatelem taktéž užito a zvyšuje tak společenskou nebezpečnost činu. Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí je trestným činem trvajícím (nikoli pokračujícím)¹²⁵ a není vyloučen jeho jednočinný souběh s trestnými činy ublížení na zdraví, těžkého ublížení na zdraví a vraždy.¹²⁶ Jak je již uváděno výše, přítomnost dítěte u násilných incidentů by navíc měla být kvalifikována jako jeho týrání, tzn. jako trestný čin podle § 198 TZ týrání svěřené osoby a na místě je rovněž zvažovat souběh s trestným činem ohrožování výchovy dítěte podle § 201 TZ, na což se v praxi často zapomíná.¹²⁷ Souhlas poškozeného s trestním stíháním podle § 163 TŘ se pro TČ týrání osoby žijící ve společném obydlí nevyžaduje.¹²⁸

Na ochranu oběti proti násilné osobě mohou taktéž sloužit trestněprávní předběžná opatření upravená v §§ 88b – 88o TŘ. Formou předběžného opatření lze uložit násilníkovi zákaz styku s poškozenou osobou, případně i dalšími osobami nebo zákaz vstupu do obydlí sdíleného s obětí a zákaz zdržování se v něm. Výhodu spatřuji v tom, že o předběžných opatřeních je rozhodováno v trestním řízení ex offo, přestože dotčená osoba samozřejmě může podat k tomuto podnět. Doba jejich trvání se neurčuje, ale trvají, dokud to vyžaduje jejich účel, přičemž nejdéle do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, kterým je řízení skončeno.¹²⁹

Co se týče prevence, obecně ji můžeme členit na prevenci primární (co dělat, aby k domácímu násilí vůbec nedošlo), sekundární (jak pomoci, pokud k němu již dochází) a terciární (sociální reintegrace a následná pomoc dotčeným osobám).¹³⁰ O sekundární a terciární prevenci bylo již mnoho napsáno a nepochybně se velmi zlepšila jejich úroveň – oběti mají k dispozici intervenční centra, azylové domy, probační a mediační služby, specializovaná zařízení pro oběti domácího násilí atd. Odborné publikace se prevencí sekundární a terciární zabývají mnohdy častěji nežli způsoby, kterými by bylo možné snížit výskyt domácího násilí

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1437/2014-33

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014-I. - 101

¹²⁶ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 146. ISBN 978-80-7357-509-01.

¹²⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, str. 171 – 172. ISBN 978-80-904564-5-7.

¹²⁸ § 163 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁹ § 88n odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ, op. cit., str. 209 – 210.

„od počátku“, tedy prevencí primární. To však neznamená, že by primární prevence byla méně důležitá.

Cíl primární prevence nespočívá v zabránění jednotlivcům v páchání násilí v rodině, ale snížení výskytu tohoto jevu jako celku – v celé společnosti. Pro efektivní primární prevenci je potřeba zkoumat příčiny domácího násilí, na které existuje celá řada různých vzájemně se prolínajících pohledů. Za nepopiratelný lze považovat vliv médií a moderních technologií. Výzkumy například ukazují, že hráči videoher, ve kterých se objevovalo násilí, byli později méně citliví při sledování skutečného násilí, měli vyšší sklony k agresivnímu myšlení a chování, a naopak u nich bylo zaznamenáno zhoršení prosociálního chování.¹³¹

Pro někoho možná překvapivým zjištěním je také to, že negativně se na sklonech k násilí v dospělosti podepisují také tělesné tresty, ke kterým se uchýlovali rodiče, přičemž však hovoříme i o těch „nevinných“ obecně přijímaných trestech jako je pohlavek nebo „nasekání“ na zadek, nad kterými se většinou nikdo nepozastaví. Paradoxem je, že rodiče se snaží děti napravit, když se nechovají tak, jak by měly, ale z dlouhodobého hlediska to má spíše opačný účinek. Je tak totiž vytvářen vzorec chování, který říká, že násilí je dovoleným a legitimním trestem za nesprávné chování. Později je u těchto dětí větší pravděpodobnost, že užijí násilí ve vztahu jako způsob a prostředek pro nápravu partnera, který se v jejich očích chová nesprávně. S tím souvisí i teorie tzv. morálního ospravedlnění, podle níž pachatel násilí nevyvíjí pouze strategický nátlak na oběť, ale domnívá se, že koná dobro a pouze oběť usměrňuje k tomu, co je morální a určitým způsobem ji „vychovává“.¹³² Myslím, že zde se nachází prostor pro změny k lepšímu, pokud by rodiče byli o vlivu tělesných trestů a násilí v rodině obecně dostatečně informováni.

Studie také ukazují, že míru násilí mezi partnery ovlivňuje množství zažitých stresových událostí a že ve stresujícím prostředí dochází častěji k trestné činnosti, včetně vražd členů rodiny. Tyto závěry se sice jeví jako logické, nicméně považuji za vhodné zdůraznit jejich význam, neboť v dnešní době je společenský stres více než aktuální téma. Tímto problémem se zabývá i teorie napětí, která spatřuje jako hlavní zdroj tlaku na jednotlivce neadekvátnost a

¹³¹ Nicholas L. Carnagey, Craig A. Anderson, Brad J. Bushman, *The effect of video game violence on physiological desensitization to real-life violence*, Journal of Experimental Social Psychology 43 (2007) 489–496, dostupné z: <https://public.psych.iastate.edu/caa/abstracts/2005-2009/07cab.pdf> 21. 11. 2017 15:00

¹³² Murray A. Straus, Martha Smith, *Crime Prevention New Approaches*, Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí 3/2003 a 4/2003, přeložila Mgr. Alice Marková, dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/> 21. 11. 2017 14:56

nedostatečnost prostředků a možností, jak (si) zajistit dostatečnou a společensky uznávanou životní úroveň. Především muži jakožto hlavy rodiny vnímají větší tlak na zajištění požadovaného standardu rodiny a své partnerky a pokud nedosahují na potřebné zdroje a příležitosti, může být násilí reakcí na pocit ohrožení jejich přirozené dominance. Touto teorií je vysvětlován vysoký výskyt partnerského násilí v nižších příjmových a vzdělanostních vrstvách.¹³³

Primární prevence by se měla také soustředit na osobní a ekonomickou podporu rodičů v zájmu zvýšení efektivity výchovy, která se uvádí jako jeden z důvodů nedostatečné sebekontroly a sebeovládání. Disponovat dostatečným sebeovládáním je totiž podle teorie kontroly zapotřebí pro vyhnutí se trestné činnosti.¹³⁴ Prostředkem pro zlepšení situace také mohou být výcviky ve zvládnutí hněvu a nenásilném řešení konfliktů a rodinné poradenství, mediace a terapie. Stát tuto strategii rovněž podporuje a pro rok 2018 byl ministerstvem vnitra vyhlášen dotační program s názvem „Prevence sociálně patologických jevů se zaměřením na prevenci a eliminaci domácího násilí prostřednictvím práce s násilnými osobami a osobami neovládajícími agresí ve vztazích“.¹³⁵

Výzkum efektivity jednotlivých metod předcházení násilí mezi partnery však ukázal, že jednoznačně nejúspěšnějším a nejefektivnějším prostředkem je „jasný signál, že násilí nebude tolerováno“.¹³⁶ Myslím si proto, že v tomto případě, kdy se násilí odehrává mimo kontrolu a dohled veřejnosti, by měla být celková osvěta o absolutní nelegitimitě užívání násilí nejenom ve vztahu jedním ze základních nástrojů pro potírání tohoto fenoménu.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/vyzva-k-zaslani-zadosti-o-poskytnuti-statni-dotace-v-ramci-dotacniho-programu.aspx> dostupné 10. 11. 2017 20:28

¹³⁶ VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, str. 210. ISBN 978-80-904564-5-7.

5. Vražda jako nejzávažnější forma násilné kriminality

Vraždy jsou právem společností vnímány nejen jako nejzávažnější forma násilí, ale jako nejtěžší společenská provinění vůbec. Právo na život a na fyzickou integritu jsou jedněmi ze základních a v demokratické společnosti nejpřísněji střežených lidských práv a pro zdravě hodnotově orientovaného jedince by mělo představovat v dnešní moderní době úmyslné usmrcení jiného člověka něco nemyslitelného. Přestože při pohledu do dávné historie jistě nelze nezaznamenat posun k lepšímu, bohužel se stále setkáváme s jedinci, kteří se těchto činů na základě různých pohnutek dopouštějí. Oprávněný neklid může také vyvolávat fakt, že vraha ve společnosti těžko s určitostí rozeznáme. Navíc, „za určitých okolností jsme takového činu schopni každý“, jak mimo jiné uvádí psycholog Morávek.¹³⁷ Díky neustálému vývoji metod policejní práce je však v České republice poměrně vysoký podíl objasněnosti vražd. Za poslední roky se jedná v průměru zhruba o 97 % objasněných vražd z jejich celkového počtu.¹³⁸

5.1. Právní úprava

Úmyslná usmrcení jsou v trestním zákoníku zařazena na začátek hlavy první zvláštní části mezi trestné činy proti životu a zdraví a vymezení skutkových podstat je rozděleno do tří paragrafů.

§ 140 obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty, přičemž první z nich v prvním odstavci se aplikuje na tzv. vraždu prostou („*kdo jiného úmyslně usmrtí*“¹³⁹) a druhá na tzv. vraždu úkladnou („*kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení*“¹⁴⁰). Úkladná neboli premeditovaná vražda podle odst. 2 je svou povahou kvalifikovanou skutkovou podstatou, přestože by se podle užití legislativní techniky mohlo zdát, že se jedná o skutkovou

¹³⁷ Rozhovor s psychologem Tomášem Morávkem dostupný 26.1.2018 11:05 z:

https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/psycholog-svet-je-podle-vrahu-zkazeny-a-kdyz-nekoho-bouchnou-tak-to-nevadi_457929.html

¹³⁸ Zpráva dostupná 26.1.2018 12:02 z: https://zpravy.idnes.cz/kriminalita-cesko-pokles-0he-/krimi.aspx?c=A170124_131525_krimi_jkk

¹³⁹ § 140 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰ § 140 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

podstatu základní.¹⁴¹ V literatuře obecně o tomto nepanuje shoda a někteří autoři skutkovou podstatu premeditované vraždy považují za ryze kvalifikovanou s ohledem na fakt, že rozšiřuje první odstavec o dvojí formu předchozího myšlenkového zhodnocení situace pachatelem¹⁴², kdežto jiní, právě s odkazem na dikci zákona, ji vnímají z hlediska formy jako skutkovou podstatu základní.¹⁴³ V každém případě se však jedná o speciální skutkovou podstatu ve vztahu k prvnímu odstavci.¹⁴⁴ Další znaky podmiňující užití vyšší trestní sazby jsou potom spáchání takového činu na těhotné ženě, na dvou nebo více osobách, na dítěti mladším patnácti let atd.

Pojmy rozmysl a předchozí uvážení zákon nedefinuje, popis jejich obsahu lze však nalézt v judikatuře. Rozmysl představuje krátkou úvahu pachatele, během níž zvážil rozhodující okolnosti spáchání daného činu, tzn. takové, které svědčí pro i proti spáchání a uvážil zároveň i možné důsledky svého jednání, čímž se vymezuje proti zkratkovitému jednání zejména v afektu, na které míří první odstavec § 140. Úmyslné usmrcení po předchozím uvážení potom představuje vyšší míru racionální „přípravy“ pachatele, kdy pachatelovu jednání předcházela určitá plánovitost a ve svých úvahách se již zabýval detailněji způsobem provedení činu, například volbou nástroje, možnostmi zamezení obraně oběti apod.¹⁴⁵ Premeditaci pachatele je ze zjevných důvodů velice obtížné posléze dokazovat, nicméně teorie a judikatura v minulosti doporučovala posuzovat při zjišťování míry rozmyslu nebo předchozího uvážení zejména přípravná jednání pachatele, jeho verbální projevy, modus operandi a chování pachatele po činu.¹⁴⁶

Zákonodárce pamatoval i na pachatele, pro které by z různých důvodů tresty za vraždu v afektu nebo premeditovanou vraždu v § 140 byly příliš přísné, když zakotvil skutkové podstaty zabití a vraždy novorozенého dítěte matkou. Úmyslné usmrcení v „*silném rozrušení*

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. § 140 [Vražda]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1457. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. Zvláštní část. § 140 – 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. str. 1465-1466. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁴³ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 525. ISBN 978-80-8757-664-9.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 525.

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013.

¹⁴⁶ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, str. 178. *Prameny a proudy právní vědy*. ISBN 978-80-87146-48-4.

ze strachu, úleku, zmatku, nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženého jednání poškozeného“¹⁴⁷ se v praxi může vztahovat například na případy domácího násilí, kdy se dlouhodobý násilník stane obětí. Při aplikaci ustanovení § 142, kdy matka usmrtí své novorozené dítě „v rozrušení způsobeném porodem“¹⁴⁸, je důležité pamatovat na skutečnost, že ustanovení svědčí pouze matce a může tedy dojít k situaci, kdy v případě existence návodce bude tento odpovídat za návod k TČ podle § 140 odst. 2, 3 písm. c) trestního zákoníku a bude tedy paradoxně přísněji trestný nežli matka.

Příklad – (ne)konečná trpělivost

Sedmasedmdesátiletý senior zastřelil v červenci roku 2016 přítele své dcery poté, co vyvrcholila jeho frustrace z neustávajících konfliktů mezi nimi. Přestože senior koupil dům, ve kterém všichni společně bydleli a finančně přispíval na chod domácnosti, dceřin přítel se k muži choval dlouhodobě agresivně, nadával mu a ponižoval ho. Jednoho dne, když byl mladší muž z neznámého důvodu rozčilen, staršího pána překvapil u televize a „rozdrápl mu nos“. Senior tedy odešel pro pistoli a „picnul ho mezi oči“. Podle psychologů se v seniorovi nahromadily pocity bezprávi, které byly umocněny také skutečností, že nikdo neřešil jeho špatný zdravotní stav. Soudkyně skutek vyhodnotila jako vraždu s rozmyslem, neboť vzhledem ke své snížené pohyblivosti měl pachatel po cestě pro střelnou zbraň dostatek času na uvážení situace. Současně neshledala důvody pro kvalifikaci činu jako zabití, neboť toto by vyžadovalo závažnější chování ze strany oběti.¹⁴⁹ Žádná ze stran nepodala odvolání a rozsudek je pravomocný.¹⁵⁰ Popsaná situace ukazuje, že hranice mezi vraždou, zabitím, afektem a rozmyslem může být velice tenká. Je proto důležité zkoumat případ vždy individuálně a v širších souvislostech. Za tím účelem se jeví velice vhodná konzultace s odborníky-psychoLOGY, jak byla využita i v tomto případě. O finální právní kvalifikaci činu jako vraždy s rozmyslem by se však dalo polemizovat, neboť pouze čas strávený „na cestě“ pro střelnou zbraň nemusí značit rozmysl pachatele. Jak je již popsáno výše, při jednání s rozmyslem pachatel zvažuje smysl svého jednání včetně jeho důsledků, na rozdíl od afektu, který u pachatele představuje agresivní reakci „na určitý podnět, aniž by zvažoval, zda je jeho jednání

¹⁴⁷ § 141 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁸ § 142 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁹ Zdroj: <http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/strelil-pritele-sve-dcery-mez-i-oci-duxodce-dostal-za-vrazdu-9-let-20161130.html> dostupné 21. 11. 2017 15:02

¹⁵⁰ Informace podaná telefonicky tisk. mluvčí Krajského soudu v Brně dne 1.2.2018, 11:35

účelné, či nikoliv“¹⁵¹. Uvedené jednání pachatele by proto mohlo být interpretováno spíše jako agresivní reakce na bezdůvodné napadení ze strany oběti i s ohledem na skutečnost, že ani judikatura nevymezuje, jaký časový horizont je přijatelný pro afektivní rozpoložení pachatele a několikaminutová cesta pro zbraň by tedy neměla být v tomto smyslu argumentem svědčícím pro rozmysl. Na druhé straně, aby bylo možno čin kvalifikovat jako TČ zabití, musela by být dle judikatury Nejvyššího soudu povaha předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného a jeho kvalita a kvantita v odpovídajícím poměru k významu a hodnotě lidského života, jakožto objektu skutkové podstaty trestného činu zabití. Mělo by tedy jít o takové jednání poškozeného, které je „*mimořádně zlé, zraňující, ponižující nebo hrozící způsobením závažné újmy na právech*“.¹⁵²

5.2. Pachatelé a jejich motivy

Pachatelé vražd a jejich charakteristiky tvoří velice pestrou škálu. Lze avšak nalézt určité rysy a vlastnosti, které se častěji u vrahů opakují a těmi jsou:

1. intelekt na dolní hranici průměrných hodnot nebo lehký podprůměr
2. nedostatečná empatie
3. výbušnost a impulsivita
4. jednoduché myšlení
5. psychopatologické projevy¹⁵³

V některých pramenech můžeme ve výčtu nalézt taktéž sníženou sebekontrolu¹⁵⁴, ale tato je dle mého názoru poněkud s otazníkem, neboť jako opodstatněná se mi jeví klasifikace vrahů podle Megarggeeho. Ten pachatele vražd dělí na ty, kteří skutečně dostatečnou sebekontrolu postrádají a k agresivním reakcím u nich dochází častěji a na druhé straně na ty, kteří naopak vnitřní napětí hromadí, disponují nadměrnou sebekontrolou a jsou poměrně

¹⁵¹ VANTUCH, Pavel, *Trestní zákoník s komentářem*, 1. vydání, Oloumouc: ANAG, 2011, str. 455. ISBN 978-80-7263-677-8

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010

¹⁵³ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice, str. 396. ISBN 8071798134.

¹⁵⁴ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. str. 123. ISBN 9788073803896

tolerantní k frustracím, posléze však „vybuchnou“ a dopouští se závažných trestných činů.¹⁵⁵ Jak bylo již uváděno, zkušenosti odborníků naznačují, že od na první pohled společensky konformních a zdrženlivých jedinců se lze dočkat značné agresivity, která se u nich „nastřádá“. Kriminologické výzkumy dále uvádějí, že pachatel vraždy:

6. bývá většinou ve věku 18 – 30 let,
7. nadužívá alkohol, popřípadě i jiné návykové látky,
8. nemá vyšší vzdělání (nejčastěji pouze základní)
9. nežije v manželském svazku (je svobodný nebo rozvedený).¹⁵⁶

Výše uvedené vlastnosti pochopitelně nelze aplikovat na všechny pachatele vražd beze zbytku. Jedním z příkladů jsou nájemní vrazi, kteří tvoří specifickou skupinu a v mnoha ohledech se vymykají „klasickému“ profilu. Tyto vraždy tvoří ve statistikách sice poměrně malou část, dle dostupných poznatků lze ale říci, že tito zabijáci během činu nebývají pod vlivem alkoholu, nejednají v afektu nebo rozčilení a činy jsou naopak naplánované a připravené. Uvádí se, že nájemní vrazi jsou obvykle nadprůměrní po fyzické i duševní stránce a postrádají morální zábrany.¹⁵⁷ Vyšetřování potom komplikuje fakt, že mezi obětí a pachatelem absentuje bližší nebo jakýkoli vztah. V literatuře lze nalézt rozlišování pachatelů vražd na objednávku na „primitivní násilníky“ a „profesionální zabijáky“.¹⁵⁸

Mezi nejčastější motivy úmyslných usmrcení však patří konflikty v mezilidských vztazích a majetkový zisk. V roce 2015 bylo v České republice zjištěno 86 vražd motivovaných osobními vztahy, což představuje většinu, přibližně 55 %, z celkového počtu vražd spáchaných v daném roce.¹⁵⁹ Jedná se většinou o „proste vraždy“, tedy v afektu. Pokud je vrahem muž, místem spáchání bývá v těchto případech ložnice společné domácnosti, ženy naopak vraždí

¹⁵⁵ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, op. cit., str. 396.

¹⁵⁶ RYBÁŘ, Miroslav a kol., *Kriminalistika – metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*, Plzeň: NAVA, 2008, str. 117. ISBN 978-80-7211-275-3.

¹⁵⁷ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, str. 87 - 90. ISBN 9788073381493.

¹⁵⁸ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, str. 63-64. ISBN 80-246-1293-3.

¹⁵⁹ Statistické údaje Policie ČR dostupné 22. 1. 2018 z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

častěji v kuchyni, což může taktéž v hrubých rysech naznačovat některé motivy. Ženy se v mnoha případech zbraní v podobě nože nebo těžkého předmětu snaží pouze zastrašovat, pokud to však nemá výsledky, uchylují se k jejímu užití.¹⁶⁰ Tito pachatelé spíše s policií spolupracují a nebývá příliš obvyklá snaha o utajení vraždy nebo její maskování.¹⁶¹ Zároveň není neobvyklé, že u vražd v rodinném prostředí se oběť svým chováním nějakým způsobem podílí na vzniku vypjaté situace, která následně vede k vraždě. Z dlouhodobého hlediska se může jednat například o psychické týrání protějšku, fyzické ubližování dětem apod. a velkou roli hraje také chování oběti bezprostředně před činem, případně v jeho průběhu (provokace, posměšky, vynucování sexuální pozornosti, ...).¹⁶² Zvláštním případem rodinného homicidia je potom vražda novorozence matkou. Tyto sice nejsou vyloženy běžnou záležitostí, avšak pozornost je jim věnována i v trestním zákoníku v podobě privilegované skutkové podstaty, jak je již uvedeno výše. Zřídkakdy jsou usmrcení novorozenců nepřipravená a většinou se jedná o nechtěné či neplánované těhotenství, které matka před svým okolím tají, stejně jako samotný porod. V delším časovém horizontu představují vraždy motivované osobními vztahy necelou polovinu celkového součtu vražd.¹⁶³

Příklad – nechtěné dítě

Mladou novopečenou matku v jejím bytě dne 13. srpna 2017 vyrušili známí. Když si všimli stop od krve, zavolali záchrannou službu, protože o ženu měli obavy. Žena, která porod popírala, byla odvezena na lékařské ošetření a kriminalisté následně v jejím bytě v koši na prádlo našli novorozence, který měl závažná poranění hlavy a těla. Dítěti byla okamžitě poskytnuta první pomoc, ale i přes veškerou snahu lékařů ve fakultní nemocnici svým zraněním podlehl. Dvacetiletá matka podle závěrů policie svým jednáním nesplnila podmínky pro užití privilegované skutkové podstaty a byla obviněna ze zvlášť závažného zločinu vraždy.¹⁶⁴ Jak by se na první pohled mohlo zdát, nejedná se v tomto případě o čin, na nějž by se dala užít privilegovaná skutková podstata § 142 TZ. Důležitým znakem vraždy novorozence dítěte

¹⁶⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, str.111. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁶¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ, op. cit., str. 60 - 61.

¹⁶² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 423. ISBN 8071798789.

¹⁶³ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA, op. cit., str. 90.

¹⁶⁴ Zdroj: <http://www.policie.cz/clanek/zena-tajila-tehotenstvi-novorozenci-ublizila.aspx> dostupné 21. 11. 2017 15:03

matkou je totiž ono „rozrušení způsobené porodem“, které je příčinou jejího chování a prokazuje se znalecky. Při jeho absenci jde potom o „klasickou“ vraždu.

Dalšími velice frekventovanými motivy jsou majetkové zisky a tzv. loupežné vraždy. Tito pachatelé neprojevují lítost, pokud jde o usmrcení oběti, jejich jednání je spíše plánované a častým jevem je také spolupachatelství.¹⁶⁵ U těchto vražd je však důležité a užitečné rozpoznat, co byl primární cíl pachatelova jednání. Usmrcení může mít pouze „krycí“ charakter a pachatel se snaží například odstranit svědka jiného činu. V jiném případě může pachatel předstírat majetkovou motivaci svého jednání tím, že na místě činu vytvoří nepořádek, odnese některé cennosti a snaží se tak zastříť svůj vztah k oběti.¹⁶⁶

Příklad – vražda seniora na Brněnsku

Trojice mužů se dne 23. prosince 2015 s cílem získat finanční prospěch vloupala do domu devadesátiletého seniora. Když se starý muž vzbudil, brutálně ho zmlátili, aniž by kladl výraznější odpor. Senior jejich jednání nepřežil.¹⁶⁷ Přestože obžalovaní se u soudu dušovali, že nechtěli nikomu ublížit, domnívám se, že jejich jednání je příkladem naprosté lhostejnosti k následkům na životě oběti, zvláště pokud bereme v úvahu mužův věk. Případ proto ukazuje, že ačkoliv může být primárním cílem pachatele „pouze“ získání majetku, nemusí to znamenat, že k jeho dosažení překoná pouze překážky, u nichž to bude nutné.

Kromě výše uvedených se lze setkat také s vraždami motivovanými lítostí nebo soucitem jako je euthanasie nebo s vraždami spáchanými s politickou motivací. Zvláštní skupinou jsou potom vraždy se sexuálním podtextem, kde může jít o „pouhou“ snahu vyhnout se trestnímu stíhání za znásilnění a oběť umlčet anebo o vraždu spáchanou jako projev skutečné sexuální deviace. Tyto typy vražd nejsou již ve statistikách nikterak bohatě zastoupeny, přestože jejich značná medializace může ve veřejnosti vyvolávat opačný dojem.

Sexuální vraždy můžeme obecně vymezit jako činy, jež „obsahují sexuální element jakožto základ poslušnosti aktů chování vedoucích k usmrcení“¹⁶⁸. Věk obětí těchto vražd se

¹⁶⁵ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA, op. cit., str. 89.

¹⁶⁶ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, str. 62. ISBN 80-246-1293-3.

¹⁶⁷ Zdroj: <https://www.novinky.cz/krimi/431288-za-smrt-seniora-pri-loupezne-vrazde-rozdal-soud-59-let-vezeni.html> dostupné 21. 11. 2017 15:04

¹⁶⁸ DOUGLAS, J. E. a kol. *Crime Classification Manual. A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. Publishers 1997, str.123.

pohybuje v zajímavé křivce, kdy většina z nich je ve věku 15 až 30 let a ve věku nad 51 let. Ve věkovém rozmezí mezi 31. a 50. rokem se nachází pouze 8 % obětí, což je vysvětlováno v první řadě snahou pachatelů o volbu zranitelnějších obětí a v druhé řadě chováním samotných obětí. Předpokládá se, že ženy ve středních letech se méně často pohybují ve večerních nebo nočních hodinách venku bez doprovodu a snižují tak riziko své viktimizace.¹⁶⁹ Vrah a oběť se ve většině případů neznají.¹⁷⁰ Pachatelé typicky nejprve navazují verbální kontakt, posléze útočí, a nakonec oběť usmrtí. Verbální kontakt bývá spíše zdvořilý (pachatel nabízí pomoc, ptá se na cestu, ...) a většina pachatelů si svou oběť vybírala v lokalitě svého bydliště.¹⁷¹ Pachatelé často trpí disociační poruchou osobnosti nebo jde o osobnosti psychopatických rysů.¹⁷² Některé případy tohoto sexuálního násilí mohou být problematické z hlediska právní kvalifikace, neboť hranice mezi znásilněním s následkem smrti a vraždou může být velice tenká a je potřeba pečlivě zkoumat zavinění pachatele ve vztahu k usmrcení oběti.¹⁷³

5.3. Ohledání těla oběti a modus operandi

Jak je již nastíněno výše, vraždy jsou svou povahou pro společnost zpravidla velice znepokojující události a státní orgány jsou ze strany veřejnosti vystaveny tlaku na jejich náležité odhalení, vyšetření a spravedlivé potrestání viníků. I díky metodice vyšetřování vražd, tedy na základě zkušeností vypracovaného systému úkonů a postupů, ze kterých se vyšetřování vražd typicky skládá (či mělo by), je ve většině případů možné pachatele dopadnout. V této kapitole se budu krátce zabývat způsobem spáchání TČ a ohledáním těla oběti, jakožto dvěma důležitými informačními zdroji při vyšetřování vraždy.

Při nález mrtvol v případech podezření z usmrcení jinou osobou má zásadní význam její ohledání. Nejprve se provádí orientační ohledání na místě činu nebo místě nález, a to za přítomnosti soudního lékaře nebo přinejmenším lékaře.¹⁷⁴ Podrobná prohlídka je pak prováděna

¹⁶⁹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ, op. cit., str. 53 - 56.

¹⁷⁰ BLATNÍKOVÁ, Š., FARIDOVÁ, P., ZEMAN, P., *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, str. 45. ISBN 978-80-7338-143-1.

¹⁷¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ, op. cit., str. 53 - 56.

¹⁷² BLATNÍKOVÁ, Š., FARIDOVÁ, P., ZEMAN, P., op. cit., str. 45.

¹⁷³ Tamtéž, str. 41 – 42.

¹⁷⁴ MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, str. 393 - 394. ISBN 80-7179-362-0.

v rámci pitvy, jejímž cílem je především zjištění příčin smrti, popis zranění a popis mechanismů jejich vzniku, určení, která zranění byla způsobena ještě za života oběti a která již po smrti, určení alespoň přibližné doby smrti, posouzení, zda osoba byla pod vlivem omamné nebo psychotropní látky, případně zda se nejednalo o otravu, jaká byla délka života oběti od vzniku zranění (stáří zranění), někdy také identifikace mrtvého, eventuálně posouzení, zda existovala možnost smrti zabránit. Podle okolností konkrétního případu může být soudní lékař – znalec dotazován OČTŘ na další skutečnosti, jako například v případě pitvy novorozeného dítěte, kdy bude potřeba určit, zda po porodu dítě žilo, či nikoliv.¹⁷⁵

Stěžejní význam má samozřejmě určení bezprostřední příčiny smrti a s tím související rozlišení cizího zavinění a příčin chorobného rázu, přičemž chorobné nálezy mohou mít na smrti rozličný podíl – některé ke smrti svým negativním vlivem přispějí, některé vůbec. Potřeba je také odlišit úrazové nálezy, které mohly vzniknout během resuscitačních snah, popř. jako následek přemístování nebo ukryvání těla. U úrazových změn znalec určí, zda si je zemřelý mohl způsobit sám, jakým mechanismem nebo nástrojem byly způsobeny, jakou silou a v jakém pořadí.¹⁷⁶ Takováto informace je pro OČTŘ důležitá zejména ale nejenom při právní kvalifikaci činu a posuzování formy zavinění. Například pokud udeříme člověka těžkým tupým předmětem značnou silou do oblasti hlavy, nemůžeme předpokládat, že z toho vyvázne ve zdraví. Znalec bude také zkoumat, zda a jak se případně oběť smrtícímu útoku bránila. Pokud jde o zjišťování existence možnosti odvrácení smrtelného následku, v praxi se může jednat například o případy, kdy při bodných či řezných zraněních není zasažen srdeční sval nebo velká céva a pokud by se pachatel rozhodl od svého jednání upustit a přivolat pomoc, lze se domnívat, že život poškozeného by bylo možno zachránit.¹⁷⁷ I tyto skutečnosti jsou posléze významné pro komplexní posouzení činu.

Trestní řád stanoví, že vždy, „vznikne-li podezření, že smrt člověka byla způsobena trestným činem, musí být mrtvola prohlédnuta a pitvána.“¹⁷⁸ Další specifika tohoto znaleckého úkonu potom najdeme v § 105 odst. 4 TŘ, který stanoví, že „dva znalce je třeba přibrat vždy, jde-li o prohlídku a pitvu mrtvol (§115). K prohlídce a pitvě mrtvol nesmí být přibrán jako znalec ten lékař, který zemřelého ošetřoval pro nemoc, která smrti bezprostředně

¹⁷⁵ STREJC, P. *Soudní lékařství pro právníky*. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 94 - 95. ISBN 8071793647.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ STREJC, P., op cit., str. 94-95.

¹⁷⁸ § 115 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

*předcházela*¹⁷⁹, což by mělo zajistit objektivitu znaleckých závěrů, resp. zabránit jejich neobjektivitě.

Domnívám se, že při vyšetřování vraždy je pitva velice důležitá a může napomoci dopadení neznámého pachatele vraždy postupem od oběti k pachateli. Požadavek na její preciznost, úplnost a důvěryhodnost by proto neměl být podceňován. Zároveň je vhodná také úzká spolupráce vyšetřovatelů se znalci a precizně formulované otázky, které mohou pomoci případ rychleji osvětlit.¹⁸⁰ V případě, že existuje „*pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutno požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, přibere se znalec jiný.*“¹⁸¹ Pokud by znalec podal „*nepravdivý, hrubě zkreslený nebo neúplný znalecký posudek*“ nebo před jednou z taxativně vyjmenovaných institucí uvedl nepravdu o okolnosti podstatného významu nebo takovou okolnost zamlčel, dopustil by se tím trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle ustanovení § 346 TZ.¹⁸²

Při vyšetřování má rovněž velký význam zkoumání způsobu spáchání daného TČ, tedy modu operandi. Analýzou modu operandi lze usuzovat na konkrétního pachatele TČ, tipovat jeho věk, schopnosti, pohlaví a další charakteristiky. Způsob spáchání TČ ovlivňuje celá řada objektivních i subjektivních determinantů, v případech vražd však budou vystupovat do popředí zejména některé determinanty, jako je například předmět útoku, kdy pachatel bude muset svůj útok přizpůsobit fyzickým schopnostem oběti a její obraně, anebo dostupnost zbraní, které k útoku použil.¹⁸³ Volba zbraně potom může poukazovat na skutečnost, že čin byl připravovaný nebo pachatel naopak jednal v afektu.

Příklad – nepovedený víkend

Manželé spolu trávili víkend v rekreační chatě na Vsetínsku. Přestože jejich známí o nich hovořili jako o naprosto pohodovém a nekonfliktním páru, během osudového sobotního odpoledne dne 4. 11. 2017 se zřejmě nepohodli. Jednašedesátiletá žena během hádky několikrát bodla svého manžela do hrudníku kuchyňským nožem. Ten zraněním zanedlouho podlehl.

¹⁷⁹ § 105 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁰ *Kriminalistický sborník*, ročník XXXII, číslo 3/1988, Cingr, P., *Oběť mohla zemřít jen jednou*, str. 133.

¹⁸¹ § 109 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸² § 346 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸³ PORADA, Viktor a kol., *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 50 – 51. ISBN 978-80-7380-038-3.

*Z následného šetření vyplynulo, že oba manželé byli v předmětné době pod vlivem alkoholu.*¹⁸⁴ Uvedený příklad popisuje volbu vražedné zbraně typickou pro vraždy v afektu, které jsou nepřipravované, tedy že pachatel užije to, co má „po ruce“, například kuchyňský nůž. Vzhledem ke zvolenému způsobu útoku a umístění ran do oblasti hrudníku šlo o zjevný úmysl usmrtit oběť.

Mezi další determinanty způsobu spáchání TČ patří také inteligence nebo rozumové schopnosti pachatele. Ty se však u vražd promítnou do způsobu spáchání pouze pokud jde o motivačně složitější případy nebo vraždy připravované, naopak pachatelem primitivnější vraždy, například právě ubodáním, může být jak osoba inteligentní, tak osoba nižšího intelektu.¹⁸⁵ Stejně jako fyzickým dispozicím oběti se pachatel musí přizpůsobit rovněž fyzickým dispozicím svým.¹⁸⁶ Pokud je například obětí vraždy statný muž usmrcený bez užití zbraně, tedy „holýma rukama“, lze předpokládat, že pachatelem nebude člověk chatrné tělesné kondice. Ve způsobu spáchání vraždy se mohou taktéž projevit některé charakterové rysy pachatele, jako je například chamtivost, krutost apod.¹⁸⁷ Krutost se může zrcadlit zejména ve zvoleném způsobu usmrcení oběti a míry užitého násilí, zejména pokud intenzita násilí daleko přesahuje intenzitu potřebnou k usmrcení oběti, jako tomu bylo v následujícím případě.

Příklad – nevděčný syn

Mladý muž přijel dne 12. října 2016 z Brna domů do Jihlavy za svou matkou a bratrem. S sebou si vzal vše potřebné k vykonání činu, který již připravoval. Když dorazil, převlékl se, vzal si gumové rukavice a nůž a vypravil se do jejich bytu. Vlastním klíčem si odemkl a když jeho matka přišla do předsíně, začal do ní bodat nožem. Nepřestal, ani když matka již ležela na zemi a celkem jí zasadil 26 ran. Svému handicapovanému bratrovi, který v bytě spal, pachatel podřízl hrdlo, přičemž nůž se dle slov soudce i státního zástupce „zastavil až o krční obratle“. Podle obžaloby měl být motivací vražd majetkový prospěch, tedy dědictví.¹⁸⁸ Pachatelova brutalita je zde poměrně zjevná, pokud zasadí nožem takto vysoký počet ran, přičemž oběť se

¹⁸⁴ Zpráva dostupná 31.1.2018 12:37 z: <https://valassky.denik.cz/zlociny-a-soudy/aktualne-nozem-usmrtila-sveho-manzela-20171106.html>

¹⁸⁵ MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, str. 41. ISBN 80-7179-362-0.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Zpráva dostupná 31.1.2018 14:29 z: <https://www.novinky.cz/krimi/444650-za-brutalni-vrazdu-matky-a-bratra-dostal-mladik-20-let-vezeni.html>

zřejmě nebránila a k jejímu usmrcení nebylo útoku této intenzity zdaleka zapotřebí. Tím, že v bytě nezanechal žádné stopy po vloupání, poukázal na skutečnost, že oběti ho buď do bytu dobrovolně vpustily, a nebo – jak tomu bylo v tomto případě – užil vlastní klíč a šlo tedy nepochybně o osobu obětem blízkou. Při interpretaci stop na místě činu, resp. absenci některých stop, by bylo pravděpodobně možné taktéž předpokládat dobrou pachatelovu znalost prostředí, tedy bytu, případně bezprostředního okolí.

Dalším příkladem zrcadlení pachatelovy osobnosti ve způsobu spáchání trestného činu může být následující případ.

Příklad – opilý topič

Zvláštní případ řešili vyšetřovatelé minulého režimu, když byli dne 14. června 1986 přivoláni k mrtvole muže, která byla nalezena v kotelně strojírenského podniku. Mrtvola ležela na nosítkách, byla oblečena do košile a modrých pracovních kalhot, přičemž košile byla vyhrnuta nad prsa, kalhoty spuštěny po kolena. Obě ruce byly zakrváceny, na břicho krevní šmouhy a v šourku viditelná řezná rána klínovitého tvaru. Žádná další viditelná zranění se na těle nenacházela. Pitvou však bylo zjištěno, že muži zcela chybějí varlata a že měl zároveň rozsáhlá zranění hlavy, konkrétně zlomeninu temenní kosti, zhmoždění mozkové kůry a vnitřní krvácení, které utrpěl o několik hodin předtím, než u něho nastala smrt v důsledku ztráty krve po řezném poranění šourku. Obě zranění tedy byla svou povahou neslučitelná se životem, v případě poranění hlavy dokonce i za předpokladu okamžité lékařské pomoci. Během vyšetřování potom bylo zjištěno, že poranění hlavy muž utrpěl při pádu na zem, když se během směny pošťuchovali opilí se svými spolupracovníky. Muž následně dle výpovědi svědků začal hovořit z cesty a pohybovat se nekoordinovaně, uložili ho proto na nosítka, aby se z té „opilsti“ vyspal. O několik hodin později se ho neúspěšně pokoušel jeden z kolegů probudit, načež mu dle jeho slov „ruplo v bedně a vyřezal ho“ a varlata odhodil v přízemí objektu. Smrt tedy nastala v důsledku jeho jednání, přestože bez jeho přičinění by nepochybně nastala o několik hodin později. Znalecký posudek uvedl, že pachatel byl vyučeným zedníkem, ze zdravotních důvodů byl však převeden na práci topiče. V dětství utrpěl po pádu ze stromu zranění šourku, v důsledku čehož byl neplodný a zůstal svobodný. Ve svých 42 letech měl pohlavní styk se ženou pouze v pěti případech. Jeho IQ dosáhlo hodnoty 70.¹⁸⁹ Tento případ je ilustrativní z několika hledisek. Jednak poukazuje na důležitost pitvy, neboť některá zranění

¹⁸⁹ *Kriminalistický sborník*, ročník XXXII, číslo 3/1988, Cingr, P., *Oběť mohla zemřít jen jednou*, str. 109 – 113.

nemusí být zjistitelná při prostém ohledání těla. Výše popsaný úraz hlavy je specifický také tím, že přestože je smrtelný, člověk může přežívat ještě několik dalších hodin nebo dokonce několik desítek hodin po úrazu. Navenek se však u něho skutečně bude projevovat stav podobný opilosti, tedy usínání nebo nesouvislá mluva.¹⁹⁰ Z hlediska modu operandi je zde patrná spojitost zvoleného násilí (tedy kastrace) a sexuální anamnézy pachatele, neboť v této oblasti se sám cítil handicapován a jeho jednání představovalo jakousi mstu za jeho životní příkoří.

Mimo výše ilustrované interpretace modu operandi při odhadování vlastností pachatele, popř. determinantů způsobu spáchání, má zkoumání modu operandi význam také v návaznosti na předpoklad tzv. perseverance, tedy setrvávání ve způsobu páchaní TČ. Bylo ověřeno, že pachatelé při páchaní trestné činnosti při každém dalším stejnorodém deliktu postupují stejným nebo velice podobným způsobem.¹⁹¹ Tento jev není pro kriminalistiku žádnou novinkou a jedním z důvodů, proč pachatelé na modu operandi ulpívají, může být i skutečnost, že stejný způsob provedení měl již „úspěch“ v jiném případě.¹⁹² Přínosem pro vyšetřování je potom srovnávání jednotlivých TČ, tedy způsobů jejich spáchání, na základě shromažďování těchto informací do propojených databází, tzv. modus operandi systému (MOS). Za zakladatele této metody je považován legendární detektiv Thomas Byrnes, který na základě pozorování modu operandi zločinců dokázal vyřešit mnoho velkých případů tehdejšího New Yorku. Přestože některé jeho postupy by v dnešní moderní společnosti již pravděpodobně nebyly akceptovány, v mnoha směrech šlo o pokrokového policistu.¹⁹³ V dnes užívaném systému modu operandi se evidují jednak informace o činech spáchaných známými pachateli a zároveň podrobný popis způsobu spáchání činů, u nichž pachatel zatím není znám.¹⁹⁴ Sdílení těchto informací a možnost jejich srovnání s aktuálně prověřovaným nebo vyšetřovaným TČ bylo pro kriminalistiku velice významným pokrokem. Při hledání neznámého pachatele činu může modus operandi napomoci určit skupinovou příslušnost pachatele a urychlit tak jeho dopadení. Identifikace konkrétního

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ PORADA, Viktor a kol., *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 53. ISBN 978-80-7380-038-3.

¹⁹² Fosdick, Raymond B., The Modus Operandi System in the Detection of Criminals, *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, published 1.11.1915, in *Early Journal Content on JSTOR*, dostupné 7.2.2018 18:29 z: <https://archive.org/stream/jstor-1132736/1132736#page/n0/mode/2up>

¹⁹³ CONWAY, NORTH J., *The Big Policeman – The Rise and Fall of America's First, Most Ruthless and Greatest Detective*, Lyons Press, 2010, str. 135 – 144, 225. ISBN 978-1-59921-965-3.

¹⁹⁴ MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, str. 48. ISBN 80-7179-362-0.

pachatele pouze na základě způsobu spáchání však zpravidla možná není, neboť jeho individuální znaky jsou ve stopách odraženy pouze částečně, a přestože pachatelé mají do značné míry charakteristické postupy, nelze na způsob spáchání pohlížet jako na zcela neměnnou veličinu. Pachatel může modus operandi měnit jak účelově, tak spontánně v důsledku přirozených změn mnoha faktorů (nové zkušenosti, jiné okolnosti, ...).¹⁹⁵

Ráda bych ještě závěrem kapitoly zdůraznila (neboť v odborné literatuře dle mého názoru dostatečný důraz chybí), že záležitostí zásadního významu je při vyšetřování protokolace a zaznamenávání veškerého jeho průběhu. Kvalita zaznamenávání a zachycování postupu vyšetřování a jeho jednotlivých úkonů (a to nejen těch, o nichž bylo hovořeno v této kapitole) je velice důležitá jak pro dodržování zákonného formalismu, tak z hlediska praktického. Každý, kdo zná kriminalistiku nejen z teorie, ale i z praxe, toto může jistě potvrdit a kriminalistika je koneckonců především praxe.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 49.

6. Preventivní strategie kontroly násilné kriminality

6.1. Co je prevence

Strategie prevence je vedle trestní represe druhou formou kontroly kriminality. Preventivní strategie se, na rozdíl od té represivní, soustřeďuje na předcházení kriminalitě a užívá různých nástrojů ekonomických, kulturních, sociálních, vzdělávacích, výchovných, poradenských apod. Samotný termín prevence vychází z latinského slova *praevenire*, neboli předcházet. Jedná se vlastně o „soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení“.¹⁹⁶ Preventivní aktivity se snaží ovlivňovat příčiny a podmínky kriminality a tyto omezit, vytvářet zábrany proti páchání trestné činnosti, působit na potenciální pachatele a oběti a vytvářet naopak antikriminogenní podmínky, které by rozsah a závažnost kriminality zmenšovaly.¹⁹⁷ Jiná definice popisuje prevenci kriminality jako „pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítáním nebo před jejím pokračováním“.¹⁹⁸ Základem prevence je zkoumání kriminogenních faktorů, které ke kriminalitě vedou a na druhé straně zjišťování a podpora faktorů, které působí pozitivně. Nezbytné je proto studium nežádoucího jevu, tedy trestné činnosti, jejích příčin a možností jejich eliminace. Přesto, že násilná kriminalita je svou povahou specifická a rozmanitá trestná činnost, na základě výzkumů lze usuzovat na dílčí kriminogenní faktory, na které je posléze možné se zaměřit.¹⁹⁹

Základní rozlišování prevence se řídí cílovou oblastí jejího zaměření a je tak členěna na prevenci:

1. sociální
2. situační

¹⁹⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3. preprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 183. ISBN 8073570262.

¹⁹⁷ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. str. 86. ISBN 9788073803896.

¹⁹⁸ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, str. 8. ISBN 80-7251-200-5.

¹⁹⁹ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 48-49. ISBN 9788075020697.

3. viktimologickou

Druhým frekventovaným kritériem pro dělení prevence je stádium vývoje daného kriminálního jevu a v závislosti na tom potom hovoříme o prevenci:

1. primární
2. sekundární
3. terciární²⁰⁰

6.2. Jednotlivé typy prevence

Sociální prevence kriminality je prevencí „plošnou“, s jejíž pomocí je realizována snaha o změnu celkových společenských podmínek, které mohou přispívat ke kriminalitě. Sociální prevence je zaměřena na ovlivňování nepříznivých ekonomických a společenských jevů, kterým je připisován podíl na vzniku kriminality. Konkrétně tedy jde o alkoholismus, nezaměstnanost, chudobu, extremistické skupiny nebo otázky působení médií a jejich vliv na smýšlení veřejnosti (násilí je médií prezentováno často jako běžná součást našich životů a lze se setkat i s mediálním vykreslením vraha spíše jako hrdiny nežli zločince [např. Kájínek]). Zabývá se také možnostmi pozitivního sociálního vlivu základních institucí jako je rodina, škola atd.²⁰¹ Jednou z oblastí působení sociální prevence je tak například podpora správné výchovy a zdravého fungování rodiny, neboť nesprávná výchova může dle výzkumů zapříčinit násilnické sklony některých jedinců. Zásahy v této oblasti jsou však citlivou záležitostí, neboť výchovné metody jsou vždy privátním prostorem každé rodiny. Lze ale pozitivně působit ve formě poradenství, výchovou k rodičovství a manželství na základních nebo středních školách nebo se v rámci politiky státu pokusit regulovat další kriminogenní faktory, jako je nezaměstnanost nebo nízká životní úroveň, které vytvářejí uvnitř rodin tlak a napětí.

Důležitou roli v oblasti sociální prevence hraje také škola, která by měla vyvažovat nedostatky ve výchově a vhodným způsobem se vypořádat s jevy jako je šikana nebo záškoláctví. Šikana by neměla být podceňována, a to zvláště v případech, kdy se opakuje nebo

²⁰⁰ SVATOŠ, R., op. cit., str. 88 - 91.

²⁰¹ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. Druhé aktualizované vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016, str. 22-23. ISBN 978-80-7556-009-4.

je spojena s pohnutkami z nenávisti (rasové násilí nebo bezdůvodné útoky). Na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy lze nalézt pokyny, které by měly pomoci pedagogickým a dalším pomocným pracovníkům se s šikanou na školách vypořádat. Jedná-li se o závažnější případy, je na místě kontaktovat příslušné instituce (OSPOD, pedagogicko-psychologickou poradnu, případně Policii ČR). Jako prevence (další) násilné kriminality mladistvých slouží také probační programy cílené na lepší zvládnání agresivity a účinnější sebekontrolu.²⁰²

V dnešní době je velice aktuální také otázka vlivu veřejných osobností a dalších mediálně známých postav, které svým „příkladem“ mohou na veřejnost působit jak negativně, tak pozitivně. Mladí lidé si dnes již neumí představit život bez všudypřítomných sociálních sítí, a aniž by si to sami uvědomovali, jejich oblíbené osobnosti jsou jim do určité míry i vzory. Tito „vlivní lidé“ mají možnost svými postoji a životní filozofií v prevenci kriminality taktéž pomoci.

Dalším významným kriminogenním faktorem je také alkohol, ale pokud hovoříme o sociální prevenci, tak alkohol nejen v konkrétních násilných konfliktech, ale spíše jeho dlouhodobé negativní dopady. Abusus alkoholu bývá spojen s narušením sociálních vazeb, finančními problémy nebo sníženou sebekontrolou a celkovým narušením osobnosti.²⁰³ Alkoholici se projevují lehkomyšlně, odsouvají řešení problémů a stále častěji se uchylují k násilí a agresivitě. To nezřídka vede ke ztrátě zaměstnání, přátel, zdravotním a dalším potížím²⁰⁴, jejichž tlak pravděpodobnost trestné činnosti dále zvyšuje.

Sociální prevence se zaměřuje taktéž na podporu osvěty v oblasti finanční gramotnosti a podporu dluhového poradenství, neboť stále více jako kriminogenní faktor působí také zadlužení obyvatel a zvyšuje jak potenciál stát se pachatelem trestné činnosti, tak potenciál stát se obětí. Zlepšení v této oblasti si klade za cíl i vládní Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020.²⁰⁵

²⁰² STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 50 - 56. ISBN 9788075020697.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. Scripta iuridica, str. 43. ISBN 9788087146361.

²⁰⁵ Vládní Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020, dostupné 7. 11. 2017 z <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>

Konkrétní opatření, která lze uvést jako příklady sociální prevence, jsou tedy například snížení daní, nebo naopak zavedení vyššího zdanění alkoholu nebo prohibice, povinná školní docházka, stanovení minimální hranice mzdy, zvyšování počtu pracovních míst apod.

Dalším typem prevence odlišného zaměření, která je o něco „blíže“ páchané kriminalitě, je prevence situační, dříve nazývaná též technická prevence. Situační prevence vychází z kriminologicky zjištěných zákonitostí páchaní trestné činnosti a snaží se pachatelům trestnou činnost co nejvíce znesnadnit. Obecně můžeme situační prevenci popsat jako souhrn opatření, která se snaží: 1) maximalizovat úsilí, které pachatel musí ke spáchání činu vynaložit, 2) maximalizovat pro pachatele riziko odhalení a dopadení a 3) minimalizovat užitek, který pachateli spáchání činu přinese. Opatření jsou zaměřována vždy na určitou skupinu trestných činů a aby mohla být účinná, je velice důležité poznání modu operandi typického pachatele.²⁰⁶ Přestože nemalá část násilné kriminality je spáchána v afektu, tedy bez předchozího zvažování situace, je možné alespoň zabránit dokonání činu nebo ulehčit odhalování a dopadení pachatele. Základní myšlenkou je teze, že jednotlivé druhy kriminality se vyskytují vždy v určité době, na určitých místech a za určitých okolností, jinými slovy že kriminalita je otázka daných příležitostí. Podle tzv. teorie rutinních činností je zločin spáchán ve chvíli, kdy se potenciální pachatel a vhodná oběť nacházejí ve stejnou dobu na jednom místě, přičemž současně se tam nenachází účinný ochránce. Závěr, že určité typy trestné činnosti se objevují na specifických místech, v určitém čase a za specifických okolností, byly potvrzeny mnoha výzkumy. V praxi přínosný je také slovenský kriminologický výzkum, který se zabýval sezónností kriminality. Zkoumal periodicitu kriminality a její sezónní odchylky. U celkové kriminality nebyly zjištěny výraznější sezónní vlivy, avšak výrazné vlivy byly zjištěny právě u kriminality násilné, jejíž páchaní bylo zaznamenáno především v zimních měsících.²⁰⁷ Z jiné časové perspektivy byla kriminalita zkoumána v další slovenské studii a šlo konkrétně o kriminalitu pouliční, jejíž vysoké procento zahrnuje taktéž užití násilí. V tomto případě byly učiněny následující závěry: pouliční kriminalita je nejčastěji páchána v odpoledních hodinách a nejméně v noci a zároveň

²⁰⁶ BARILIK, Igor N. *Environmentální kriminologie: prostředí a jeho role při páchaní kriminality*. Praha: Leges, 2015. Teoretik, str. 148. ISBN 9788075020659.

²⁰⁷ MICHÁLEK, A., PODOLÁK, P. *Identifikácia kriminálne rizikových období aplikáciou časových radov*. Kriminológia. 2001, č. 4, str. 313-322.

nejčastěji v pátek a nejméně v neděli.²⁰⁸ Na základě těchto a dalších výzkumů je potom možno kriminalitu lépe předvídat a informace využívat pro efektivnější situační prevenci.

Jedním z moderních nástrojů situační prevence kriminality využívající data o zákonitostech místa, času a okolností jejího páčání jsou digitální mapy kriminality.²⁰⁹ Ty nám umožňují zobrazovat prostorový a časový vývoj kriminality a odhalovat vzájemné vazby a souvislosti. Jakkoli to může znít jako scénář sci-fi filmu, policie by s jejich pomocí měla být schopna dopadnout pachatele ještě před spácháním trestného činu, případně bezprostředně poté. Jednou z metod zpracovávání těchto map je metoda „hot-spot“ vypracovávaná v zahraničí pro jednotlivé druhy kriminality včetně násilné, která například ve Velké Británii pomocí informovaného a cíleného rozmístění policejních hlídek napomohla ke snížení kriminality v dané oblasti o celých 30 %. S využíváním těchto analýz je možno zároveň snižovat počty policejních příslušníků a celkových nákladů na činnost policie, a přesto dosahovat těchto výsledků a znatelného poklesu kriminality (v USA a Velké Británii až o 35 %²¹⁰).

Dlouhodobě přetrvávajícím problémem, na nějž by se měla prevence kriminality taktéž zaměřovat, je záležitost tzv. sociálně vyloučených lokalit. Sociálně vyloučenou lokalitou je oblast, která je z velké míry obývána sociálně vyloučenými skupinami lidí a vyznačuje se především nedostatkem pracovních příležitostí, špatnou infrastrukturou a izolovaností, nefungujícím trhem s bydlením a havarijním stavem obytných objektů, nižší úrovní vzdělanosti, obtížným přístupem k veřejným a jiným službám, a ne zcela překvapivě také vyšší kriminalitou. Počet těchto lokalit a počet osob v nich žijících se stále zvyšuje, přičemž podle Analýzy sociálně vyloučených lokalit společnosti GAC je přibližně 80–85 % z nich nezaměstnaných a 75 % těch, kteří jsou v produktivním věku, dosáhlo pouze základního vzdělání.²¹¹ Dle mého názoru je v tomto případě zapotřebí komplexního přístupu s využitím jak nástrojů sociální prevence, tak prevence situační. Pro účely řešení této otázky byla v roce 2014

²⁰⁸ HAJDÚKOVÁ, T., PODOLÁK, P., *Analýza uličnej trestnej činnosti a jej sezónnosť*. Policajná teória a prax. 2011, č. 2, str. 54-64.

²⁰⁹ Zdroj: <http://www.prevencekriminality.cz/projekty/mapy-budoucnosti/informace-o-projektu/predvidani-kriminality-neni-uz-jen-sci-fi-v-praze-to-v-ramci-projektu-mapy-budoucnosti-ukazal-mezinarodni-workshop-333cs.html> dostupné 11. 11. 2017 13:38

²¹⁰ Zdroj: <http://www.highgroundnews.com/features/BlueCrush031214.aspx> ; <http://www.predpol.com/results/> dostupné 5. 11. 2017 10:41

²¹¹ GAC spol. s r.o., *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*, 2015, dostupné 7. 11. 2017 15:10 z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf

zřízena meziresortní Pracovní skupina pro řešení problémů sociálně vyloučených lokalit a taktéž se jimi zabývá vládní Strategie prevence kriminality v České republice pro roky 2016 – 2020.²¹²

Konkrétními opatřeními, která si lze představit pod pojmem situační prevence násilné kriminality, tak mohou být mimo výše uvedených kupříkladu opatření proti pouliční násilné kriminalitě, jako je dostatečné osvětlení rizikových míst a lokalit, situování policejní služebny poblíž rizikové oblasti, policejní hlídky dohlížející na bezpečnost v parcích, v blízkosti heren a nočních podniků, kamerové systémy, odstraňování míst vhodných pro útoky, jako jsou podchody apod. Co se týče násilí páchaného v soukromí, jsou již možnosti situační prevence omezenější, nicméně lze do této kategorie zařadit právní úpravu regulující držení zbraní a střeliv, jejíž zásluhou pravděpodobně netvoří újmy na zdraví způsobené úmyslně střelnou zbraní příliš vysoké procento násilné kriminality. Úmyslná usmrcení spáchaná střelnou zbraní tvoří pouhých 7 %. Ve zbytku případů však bývají bohužel užívány předměty, jejichž dostupnost není možné regulovat, jako jsou nože (52 %) nebo kladiva, sekery, cihly, polštáře apod. (15 %).²¹³

Kritici namítají, že v rámci situační prevence násilné kriminality takto není možné účinně předcházet trestným činům, které se vymykají typickým vzorcům, například útokům spáchaným pachateli s patologickými poruchami osobnosti nebo chování nebo činům se složitější motivací jako jsou nájemné vraždy z politických důvodů apod. Tyto činy je však obtížné podchytil i jinými typy prevence. V těchto případech by však dle mého názoru mohla mít šance na zlepšení situace prevence viktimologická, jejíž koncept nyní také popíši.

Viktimologická prevence se snaží s využitím poznatků viktimologie dosáhnout dostatečné informovanosti potenciálních obětí o tom, jak se vyhnout kriminogenním situacím, jak jednat v případě, že se v krizové situaci ocitnou (jak se chránit a jak čelit útoku) a zabývá se také péčí o oběti násilí. Formou mohou být různé druhy poradenství a školení, výcviky obranných strategií, informace o dostupných prostředcích, které je k obraně možno využít apod. Běžnými doporučeními viktimologicky zaměřené prevence násilné kriminality bývá vyhýbat se tmavým a neosvětleným prostranstvím a parkům, a to zejména ve večerních a nočních

²¹² Vládní Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020, dostupné 7. 11. 2017 15:10 z <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>

²¹³ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. Násilná kriminalita. Praha: Leges, 2014. Teoretik, s. 57 - 58. ISBN 9788075020697.

hodinách, stejně jako místům, v jejichž blízkosti je konzumováno větší množství alkoholu jako jsou bary a noční kluby. Alkohol má pochopitelně negativní vliv na chování pachatele, ale z pohledu viktimologie nelze opomíjet ani jeho vliv na chování oběti – ta se může chovat neobezřetně až provokativně a intoxikací snižovat svoje šance na účinnou obranu.²¹⁴ Role aktivní obrany při násilném útoku, resp. její přínos, je sice odborníky i výzkumy někdy zpochybňován s tím, že může pachatele vyprovokovat k brutálnějšímu útoku, než měl původně v úmyslu, přesto ale může v mnoha případech viktimizaci odvrátit nebo alespoň zmírnit její dopady. Mezi populární a efektivní sebeobrané systémy patří například tzv. krav maga neboli boj z blízka, který je využíván i pro školení agentů FBI nebo policejních SWAT týmů v různých státech světa. Systém je koncipován tak, aby byl snadno zapamatovatelný, zvládnutelný i pro jedince bez fyzické průpravy, byl co nejvíce intuitivní a účinný i ve stresových situacích.²¹⁵ Viktimologická prevence se rovněž zaměřuje na osoby, u nichž je vyšší riziko viktimizace jako jsou důchodci, děti nebo ženy a snaží se jim vštípit základní pravidla pro jejich bezpečnost (nepouštět cizí osoby do bytu, nepohybovat se v noci ve městě bez doprovodu, ...).²¹⁶

Prevence násilné kriminality může mít tedy, jak je zde nastíněno, mnoho podob a forem. Přestože úspěšnost a reálné výsledky většiny z nich jsou velice obtížně měřitelné a statisticky zaznamatelné, je potřeba všechny dostupné preventivní prostředky využívat a pokud možno vhodně kombinovat. Základem pro vytvoření účinných prevenčních konceptů je však vždy dostatečná informovanost o daném fenoménu, tedy o násilné kriminalitě a jejích příčinách, pachatelích, obvyklých místech páčání, motivech atd.

²¹⁴ Tamtéž, str. 58 – 59.

²¹⁵ Zdroj: <http://www.krav-maga.cz/clanky/co-je-krav-maga.html> dostupné 20. 11. 2017 19:00

²¹⁶ SVATOS, Roman. Prevence kriminality. Druhé aktualizované vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016, str. 29. ISBN 978-80-7556-009-4.

Závěr

Násilná kriminalita a prevence násilné kriminality jsou rozsáhlá témata, která by zasluhovala širší prostor, než jaký jsem jim poskytla v této diplomové práci. O problematice jsem se však pokusila zpracovat ucelený přehled, který čtenáři poskytne základní rozbor a základní informace o tom, co je vlastně násilná kriminalita, jaké jsou její podoby, jaké jsou oběti násilí a kdo jsou pachatelé. Blíže jsem se pak v práci zaměřila na násilnou kriminalitu mládeže, domácí násilí a vraždy.

Při studiu násilné trestné činnosti a násilí jako takového se mi jako stěžejní jeví otázka, kde se v nás bere tendence k užití násilí jako prostředku k dosahování cílů. Z dostupných materiálů vyplynulo, že sklon k agresi je přirozenou vlastností každého lidského jedince, ale pouze kombinací určitých faktorů dochází k jejímu kriminálnímu projevu. Pokud odhlédneme od případů duševních chorob, osobně jsem názoru, že „spouštěcím mechanismem“ násilného chování jsou především nevhodné rodinné prostředí (tělesnými tresty počínaje a úplnou absencí rodičovských vzorů konče) a tlak společnosti, který může mít mnoho podob a je schopen vyvolávat u jedinců silné frustrace.

Při zkoumání spektra různých charakteristik pachatelů násilí bylo zjištěno, že větší množství násilné kriminality je pácháno osobami s nižším intelektem, nižším vzděláním a často také osobami s disociální poruchou osobnosti. V posledním případě bych si však dovolila polemizovat o tom, zda je ve všech případech tato porucha skutečně diagnózou nemocného člověka, a ne pouhým zaměňováním pojmů zločinec a pacient. Pokud jde o oběti, jejich vlastnosti nelze generalizovat. Důležitý je však poznatek, že v případech násilné kriminality je nejsilnějším prediktorem viktimizace viktimizace předchozí. Následky mohou u obětí násilí přetrvávat velice dlouhou dobu a je proto potřeba ohleduplnosti, aby bylo zabráněno sekundárním újmám obětí. V tomto směru byla česká legislativa v posledních letech vhodně doplněna.

K prevenci násilné kriminality, jak je popsáno výše, může být přistupováno různými způsoby. Vzhledem k rozsahu násilné kriminality je však základem pro její efektivitu především komplexní pojetí, dostatečné informace, kombinace všech dostupných prostředků a spolupráce státních i soukromých subjektů.

Mé závěry k dílčím souvisejícím problematikám jsou obsaženy v příslušných pasážích této práce.

Seznam zkratk

TČ	trestný čin
TZ Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ Trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
PTSP	posttraumatická stresová porucha
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí

Seznam zdrojů

Seznam použité literatury

- #ZaIstanbul: domácí násilí a vybraná témata z oblasti genderově podmíněného násilí. Praha: Český svaz žen, 2016. Na pomoc ženám, ISBN 978-80-87227-04-6.
- BARILIK, Igor N. *Environmentální kriminologie: prostředí a jeho role při páchání kriminality*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 9788075020659.
- BLATNÍKOVÁ, Š., FARIDOVÁ, P., ZEMAN, P., *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-143-1.
- CONWAY, NORTH J., *The Big Policeman – The Rise and Fall of America's First, Most Ruthless and Greatest Detective*, Lyons Press, 2010. ISBN 978-1-59921-965-3.
- CORSINI, Raymond. J. *The Dictionary of Psychology*. Philadelphia: Brunner/Mazel, 1999.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s.180.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, ISBN 9788073804619.
- DOUGLAS, J. E. a kol. *Crime Classification Manual. A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. Publishers 1997.
- FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, ISBN 9788073805210.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1293-3.
- HAJDÚKOVÁ, T., PODOLÁK, P., *Analýza uličnej trestnej činnosti a jej sezónnosť*. Policajná teória a prax. 2011, č. 2.
- HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. 1. vyd., Wolters Kluwer (Iura Edition), 2008. ISBN 9788080782061.
- HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009, s. 94. ISBN 978-80-87212-23-3.
- HOLCR, Květoň a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-23-3.

- HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-48-4.
- JEFFERY, C. R. *Crime Prevention Through Environmental Design*, 1971.
- JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-8757-664-9.
- Kriminologický sborník, ročník XXXII, číslo 3/1988, Cingr, P., *Oběť mohla zemřít jen jednou*.
- KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice, ISBN 8071798134.
- MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, ISBN 9788073381493.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MICHÁLEK, A., PODOLÁK, P. *Identifikácia kriminálne rizikových období aplikáciou časových radov*. Kriminológia. 2001, č. 4.
- MUSIL, J., KONDRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminológia*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-362-0.
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminológia*. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 8071798789.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993, ISBN 8085603349.
- NORRIS, FH. *Epidemiology of trauma: frequency and impact of different potentially traumatic events on different demographic events*. J Consult Clin Psychol, 1992.
- Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-509-01.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, ISBN 8073570262.

- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3. preprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 8073570262.
- PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. Scripta iuridica, ISBN 9788087146361.
- PORADA, Viktor a kol., *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-038-3.
- PŮRY, František. § 212a [Ústní prohlášení oběti trestného činu o dopadu trestného činu na její život]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRŮVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PŮRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAJN, Petr. *Trestní řád I, II, III*. 7.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0.
- RYBÁŘ, Miroslav a kol., *Kriminalistika – metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*, Plzeň: NAVA, 2008. ISBN 978-80-7211-275-3.
- SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, ISBN 9788073380960.
- SCHNEIDER, J. *Gewaltdelinquenz im Kindes und Jungendalter*. Kriminalistik, 2000, č. 2.
- SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, ISBN 8085858304.
- STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014. Teoretik, ISBN 9788075020697.
- STREJC, P. *Soudní lékařství pro právníky*. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 8071793647.
- SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, ISBN 9788073803896.
- SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. Druhé aktualizované vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-009-4.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. Zvláštní část. § 140 – 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel. § 140 [Vražda]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRŮVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada,

- VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠIMONČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 9788073803438.
 - ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2008, str. 382. ISBN 978-80-246-1413-7.
 - VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUCHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice, ISBN 9788074004292.
 - VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. V Praze: C.H. Beck, 2011, Beckova edice právo. ISBN 9788074003882.
 - VANTUCH, Pavel, *Trestní zákoník s komentářem*, 1. vydání, Oloumouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8
 - VEČERKA, Kazimír. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, ISBN 8073380331.
 - VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada)., ISBN 9788024748498.
 - VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016, ISBN 978-80-904564-5-7.
 - VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Autorské publikácie, ISBN 9788073803711.
 - WORTLEY, Richard a Lorraine Green MAZEROLLE, ed. *Environmental criminology and crime analysis*. Cullompton: Willan publishing, 2008. Crime science series, ISBN 978-1-84392-281-0.
 - ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. ISBN 80-7251-200-5.

Seznam použité judikatury

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1437/2014-33
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 15 Tdo 887/2014-I. – 101
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010

Seznam internetových zdrojů

- článek dostupný z http://drakkar.sk/43/drakkar_2014_43_duben.pdf str. 29 - 31
- článek dostupný z <http://ekonomicky-denik.cz/zde-zil-jack-rozparovac-rekl-expertum-pocitac/>
- článek dostupný z <http://www.historyextra.com/period/victorian/the-born-criminal-lombroso-and-the-origins-of-modern-criminology/>
- článek dostupný z <http://www.wired.co.uk/article/mapping-murder>
- článek dostupný z <https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20170218/282084866563974>
- článek dostupný z <https://www.tribune.cz/clanek/15385>
- článek dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyslech-svedka-pred-soudem-a-rozpoznani-lzive-vypovedi?browser=mobi>
- článek dostupný z: <http://www.krav-maga.cz/clanky/co-je-krav-maga.html>
- článek dostupný z: <http://www.prevencekriminality.cz/projekty/mapy-budoucnosti/informace-o-projektu/predvidani-kriminality-neni-uz-jen-sci-fi-v-praze-to-v-ramci-projektu-mapy-budoucnosti-ukazal-mezinarodni-workshop-333cs.html>
- článek dostupný z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/-domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt-180.html>

- článek dostupný z: <http://zdravi.euro.cz/clanek/postgradualni-medicina/posttraumaticka-stresova-porucha-165282>
- článek dostupný z: <https://verdict.justia.com/2017/03/06/changing-places>
- článek dostupný z: https://www.lidovky.cz/sovetsky-svaz-nema-seriove-vrahy-reznik-z-rostova-ale-zabil-56-zen-a-deti-1au-/lide.aspx?c=A161120_000843_lide_gib
- článek dostupný z: https://www.lidovky.cz/sovetsky-svaz-nema-seriove-vrahy-reznik-z-rostova-ale-zabil-56-zen-a-deti-1au-/lide.aspx?c=A161120_000843_lide_gib
- články dostupné z: <http://www.highgroundnews.com/features/BlueCrush031214.aspx> ;
<http://www.predpol.com/results/>
- Fosdick, Raymond B., The Modus Operandi System in the Detection of Criminals, Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology, published 1.11.1915, in Early Journal Content on JSTOR, dostupné z <https://archive.org/stream/jstor-1132736/1132736#page/n0/mode/2up>
- GAC spol. s.r.o., Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, dostupná z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf
- informace dostupná z: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-prohlaseni-o-dopadu-trestneho-cinu.aspx>
- Martha Smith, Murray A. Straus - Crime Prevention New Approaches, Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí 3/2003 a 4/2003 - Přeložila Mgr. Alice Marková, dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mezi-partnery/>
- Muži jako oběti domácího násilí, doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., Právo a rodina, č.7/2010, ISSN 1212-866X; dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>
- Násilí na ženách: průzkum napříč EU, FRA – Agentura Evropské unie pro základní práva, dostupné z: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_cs.pdf
- Nicholas L. Carnagey, Craig A. Anderson, Brad J. Bushman, *The effect of video game violence on physiological desensitization to real-life violence*, Journal of Experimental Social Psychology 43 (2007) 489–496, dostupné z: <https://public.psych.iastate.edu/caa/abstracts/2005-2009/07cab.pdf>

- PhDr. V. A. POLIŠENSKÁ, PhD., MSc., Psychologický ústav AV ČR, Profilování pachatelů trestných činů, dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx>
- rozhovor s doc. PhDr. Ludmilou Čírtkovou, CSc dostupný z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi/414281/policejni-psycholozka-pro-blesk-cz-prozradila-jak-prokoukla-serioveho-znasilnovace.html>
- rozhovor s Doc. PhDr. Ludmilou Čírtkovou, CSc. dostupný z: http://czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1638:kady-jsme-potencialni-ob-i-pachatel-sp-1083948307&catid=1643&Itemid=148
- rozhovor s psychologem Tomášem Morávkem dostupný z https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/psycholog-svet-je-podle-vrahu-zkazeny-a-kdyz-nekoho-bouchnou-tak-to-nevadi_457929.html
- statistické údaje Policie ČR dostupné z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>
- STRNADOVÁ, I., HÁJKOVÁ, V., KVĚTOŇOVÁ PROUZOVÁ, R., Mechanismus nálepkování (etiketace) a stigmatizace žáků s SPUCH, článek dostupný z <https://www.alfabet.cz/vzdelani-a-integrace/skolni-vzdelavani/406-nalepkovani-a-stigmatizace-zaku-se-spuch>
- Vládní Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020, dostupná z <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>
- zdroj dostupný z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kriminologie>
- zpráva dostupná z <https://valassky.denik.cz/zlociny-a-soudy/aktualne-nozem-usmrtila-svehomanzela-20171106.html>
- zpráva dostupná z <https://www.novinky.cz/krimi/444650-za-brutalni-vrazdu-matky-a-bratra-dostal-mladik-20-let-vezeni.html>
- zpráva dostupná z https://zpravy.idnes.cz/kriminalita-cesko-pokles-0he-/krimi.aspx?c=A170124_131525_krimi_jkk
- zpráva dostupná z: <http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/strelil-pritele-sve-dcery-mezi-oci-duchodce-dostal-za-vrazdu-9-let-20161130.html>

- zpráva dostupná z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vyzva-k-zaslani-zadosti-o-poskytnuti-statni-dotace-v-ramci-dotacniho-programu.aspx>
- zpráva dostupná z: <http://www.policie.cz/clanek/zena-tajila-tehotenstvi-novorozenci-ublizila.aspx>
- zpráva dostupná z: http://zpravy.idnes.cz/vrchni-soud-protvrdil-verdikt-za-vrazdu-seniora-v-letnanech-prr-/krimi.aspx?c=A160711_150012_krimi_cen
<http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/> dostupné 21. 11. 2017 14:55
- zpráva dostupná z: <https://www.novinky.cz/krimi/431288-za-smrt-seniora-pri-loupezne-vrazde-rozdal-soud-59-let-vezeni.html>
- zpráva dostupná z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/298810-znasilnena-a-sikanovana-stredoskolacka-v-kanade-se-obesila.html>

Seznam právních předpisů

- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Seznam ostatních zdrojů

- telefonická komunikace s tisk. mluvčí Krajského soudu v Brně dne 1.2.2018, 11:35

Násilná kriminalita a její prevence

Abstrakt

Tato práce by měla poskytnout základní rozbor problematiky násilné kriminality a seznámit se základními teoretickými koncepty na toto téma. Vzhledem k tomu, že otázka násilné kriminality je velice rozsáhlým tématem, je obtížné vypořádat se s ní v omezeném rozsahu této práce. Pokusila jsem se však vypracovat alespoň esenciální popis toho, co je vlastně násilnou kriminalitou a jak ji můžeme eliminovat nebo proti ní bojovat. Práce je především teoretická, pro komplexnější pojetí jsem však uvedla také mnohé příklady.

Má práce sestává ze sedmi kapitol. První kapitola představuje stručný úvod spolu s vymezením základních pojmů vázaných k tématu. Druhá kapitola je věnována pachatelům násilných činů, jejich typologiím, jejich obvyklým charakteristikám a vlastnostem, a nakonec také psychologickému profilování pachatelů, které může být využíváno v případech, kdy je pachatel činu neznámý. Třetí kapitola je zaměřena na oběti násilných činů a související témata jako je negativní vliv násilí na jeho oběti v jejich běžných životech. Ve čtvrté kapitole se zabývám dvěma specifickými fenomény v oblasti násilné kriminality, a to násilnou kriminalitou mládeže a domácím násilím. Stručně jsem rozebrala, jaké mohou být jejich příčiny a jaké jsou možnosti pro zlepšení situace a účinnější prevenci v této oblasti. Pátá kapitola popisuje nejzávažnější formu násilné kriminality a kriminality vůbec, a to vraždy. Obsahuje zařazení těchto činů do rámce české právní úpravy a také nejčastější motivy nebo charakteristiky pachatelů vražd. V této části práce se také stručně věnuji důležitosti pitvy a přínosům zkoumání modu operandi pro vyšetřování vražd. V poslední kapitole jsou vymezeny jednotlivé typy prevence doprovázené některými prevenčními doporučeními, které by mohly mít úspěch právě v případech násilné kriminality.

Klíčová slova

násilí

násilná kriminalita

prevence

Violent Crime and its Prevention

Abstract

This thesis should provide basic analysis of violent crime in general and main concepts which are needed to know when studying violent crime. Although it is difficult to completely describe whole question of violent crime in a scope of this thesis I would like to give at least a kind of introduction for understanding what is in fact violent crime and how we can deal with it. This thesis is primarily theoretical but contains also examples for a more comprehensive understanding of the issue.

My thesis is composed of seven chapters. First chapter represents a brief introduction with basic definitions related to the topic. Second chapter is devoted to perpetrators of violent crimes, how they can be classified, what are their characteristics and by the end, to the psychological profiling which can be useful in cases of unknown perpetrator. Third chapter is focused on victims and fractional topics like a negative influence of violence on its victims in their future ordinary life. In the fourth chapter I deal with two specific problematics within violent crime which is violence committed by adolescents and domestic violence. I briefly analyzed what the main causes might be in these cases and what are the possibilities for improvement and more efficient prevention. The fifth chapter deals with the most serious violent crimes and most serious crimes at all, homicides. This chapter contains a legal classification of homicide within the Czech law and then, there are described the most common motives of the murderers and their typical personality and other characteristics. In this part of the thesis I also describe an importance of autopsy when investigating a murder and how can be helpful a knowledge of the modus operandi of the perpetrator. In the last chapter there are introduced several types of prevention accompanied by specific recommendations in terms of violent crime.

Keywords

violence

violent crime

prevention